

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

IX. - 1911. - 2.

VSEBINA.

Milan Pugelj: Siromaki	35
Petruška — Radivoj Peterlin: Spet sveti večer je nocoj. Park pozimi	39
Milan Pugelj: Zima	40
Ivan Lah: Zimska balada	40
Dr. Fr. Ilešič: Vrazova Julija	41
C. Golar: Kmet — kralj	43
Fr. Kobal: Osemdeset let obrazo- valne umetnosti na Slovenskem	47
J. Premk: Dolgo pipo si bom ku- pil	48
Ivan Ivanov: Pred jutrom	48
Ivan Lah: Mož	51
Mara Tavčarjeva: Spominom	52
Dr. Stj. S.: Z iztočnih vrto	53
Albin Ogris: Edouard Rod	55
Listek	57

Književnost:

Milčinski Fran: Pravljice. — Kristan Etbin: Samosvoj. — Dr. Alojz Kraigher: Školjka. — Ogrizović Milan — Veritas Louise: Hassanaga's Weib. — Dr. V. Korun: Spake. — Trnovec M. A.: Venec poveštic. — Sajovic Gvidon dr.: Slovenski Sokolski koledar. — Časopis za zgodovino in narodopisje. — Grafenauer Ivan: Iz Kastelčeve zapuščine. — Carniola. — Steska Viktor: Slikar

Andrej Herlein. — „Matica Hrvatska“. — Juliusz Slovacki: Lilla Weneda. — Matija Lisičar: Pripovijesti. — Srkulj S. dr.: Izvori za povijest. — Brdarić Radovan: Jeka. — Fogman Stanislav: Srovnávací čítanka slovanských jazyků. — Urbanus: Knjiga o lepem vedenju. — Higijena (zdravoslovje, zdravilstvo) na kmetih. — Spindler Vekoslav: Kolera in kako se je moramo čuvati. — Černič Mirko: Telesni naš postanek, razvoj in konec. — Pipenbacher Jos. dr.: Latinska slovnica. — Baebler Balt.: Kemija in mineralogija.

Glasba:

Koncert „Zveze slov. pevskih društev“ dne 4. decembra 1910. — Novi akordi.

Smotre:

„Savremenik“. — „Slovanský Přehled“. — „Slovanský Turista“. — „Slavjanski Glas“.

Raznoterosti:

„Grammatik der slovenischen Sprache“. — Anкета o slovanski razstavi v Pragi I. 1913. — Vrazova stoletnica. — Trije zemljevidi v dopolnitev trias-zemljevida. — „Ustanovitev Poverjenstva za očuvanje umetnih in historijskih spomenikov v kraljevinah Hrvatski in Slavoniji“. — „Geografska sekcija in odbor za preiskovanje jam“. — Kuripešič: Slovenec iz Gornjega Grada itd. — „Die Kultur und das Bildungswesen der Balkanländer“. — Slov.-hrvatski pokret pred češko sodbo. — Slov.-hrvatski pokret pred poljsko sodbo. — K članku „Vrazova Julija“.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Gorjanec: Eno pesem priobčimo. Prva „ciganska pesem“ je na koncu pokvarjena; če vlada v srcu ljubezni in strasti vihar, je nemogoče, govoriti nadalje o „topljenju hrepenenj v ljubezni“; to bi bila dekadencja. — **Slavulj:** Na vprašanje, „ali bi sploh mogli kdaj uspeti“, je težko odgovoriti; ne vem, kako dolgo že „prakticirate“. — **Krisant:** Najlepša sta prva verza prve pesmi („Portret“), a ta sta le reminiscenca: „Kot živa oglja ji oči gore, obraz rdi v okviru črnih las.“ — Kako naj metulj zleti na rožni vrt, če je ujet tam sredi poljan? — **Roj:** Vse preveč razvlečeno in razblinjeno; kriv je čisto naglas, pomanjkljiv ritem, celo slovnica se krivi.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

S. N. BRASCH: TIHO ŽITJE.

SIROMAKI.

Ven te bo vrgel, ven! O—o—oh! Bog se nas usmili in Marija Devica in sveti Jožef!

Čuje se samo vzdihovanje in pridušeno stokanje — po dolgem odmoru pa vprašanje, ki je sicer vse medlo, ubogo in bolešno, a vendar dosti pikro in zbadljivo.

„Koliko mesecev že nisi plačal stanovanja?“

„Pe—et!“ — odgovarja jako ponižen glas tam od klopi ob peči. Jutranji mrak se širi po nizkostropem, vlažnem in zatohlem prostoru, zunaj prestopa nekdo po veži, na cesti trobi poštni rog svojo veselo in prostodušno pesem. Pet je ura, pošta gre na Ljubljano.

Mož, ki prične zdehati in se potezati na obpečni klopi, je mizar Aleš Ključar, ali tako ga nihče ne kliče. Kdor ga pozna na daleč in blizu, mu veli kratko: Pipš! Ho, Pipš! Kam, Pipš! Ali si pijan, Pipš? Bog daj ućakati enkrat, Pipš, da bi te videle moje oči treznega! Čuda se bodo godila tedaj, čudežni časi bodo nastopili, nebesa bodo zinila na široko in svetnike bomo gledali kakor muhe skozi žabji golt! . . .

Ženska, ki stoče na postelji, je njegova žena Reza. Bolna je — rekel bi, od dela, od pomanjkanja ali tudi od življenske nejevolje. Zdaj že vzdihuje trinajsti dan in sosede pravijo, da bo umrla. V prsih ji gode in hrope in to ni dobro. Tudi teka nima, ocvrta jajca ji več ne dišijo, kar je posebno pomenljivo in slabo. Stoka in zablede tuintam o sinu edincu, ki je v ječi. Mladega fanta iz sosednje vasi je med tepežem sunil z nožem in zdaj je zaprt. Pravijo, da ga izpuste čez leto in dan.

Dani se. Iz mraka stopajo stare in obrabljene mizarske priprave, dolgi obličji, pile, svedri in ob steni vrsta barvnih lončkov z dolgimi čopiči. Aleš sedi, drgne z obema rokama po glavi in zdeha zaporedoma, starka vzdihuje in ponavlja vedno eno in isto.

„Kdaj si nazadnje plačal stanarino?“ — vpraša.

„Spomladi, Rozika!“ — odgovori ponižno Aleš.

„Zdaj je jesen“ — odloči bolnica. — „Ven nas vržejo — gotovo!“

„Ne—e!“ — pojasnjuje mizar. „Oče Jernej — sem rekel — gospodarju sem rekel včeraj — o gospod Jernej! Res sem rekel: gospod! Nimamo, bolezen je v hiši, spoštovani gospod Jernej! Ko se obrne na boljše, pride delo in zdravje — takrat poravnamo! Pa ni nič rekel. Namuznil se je in pokazal podplate!“

„Dan je — hvala Bogu!“ — je jecnila bolnica in pričela takoj nato kašljati. To je šlo dalje, kakor bi grčala stara pila po trskastem deblu: grrr — vedno enako celo četrtinko ure.

„Kje je Matevž?“ — je vprašala, ko je stal mož pri oknu in odgrinjal rdeče in črnomadežaste zastore.

„I“ — je odgovarjal, kakor bi nerad razlagal o tej zadevi — „i! Saj veš ti ravno tako kakor jaz! Zaprt je — hmkm!“

Premetaval je med orodjem, kakor bi nujno nekaj rabil, privlekel izpod mize zeleno steklenico, gledal skozi njo proti luči, parkrat potresel, odmašil in nagnil poželjivo in naglo. Z roko se je obrisal krog ust in vprašal ženo skromno in vdano: „Kaj bi pa rada, Rezika, no, le povej, kaj bi rada!?“

„Blagoslovljene vode!“ — je odgovorila z naporom. „Kašelj naj bi pregnala! Pila bi jo!“

Mizar se je iztegnil do police nad vrati in izbral motno-belo steklenico. Tisto je odmašil in jo nesel bolnici.

Zunaj je bilo jesensko vreme in vse žalostno. Ali ko je stal mizar pri oknu, se mu je zdelo vendar tam onstran hiše in oken vse prostejše, lepše, ugodnejše. Tam se dá dihati, gibati, živeti. Tu pa je nizko, mračno, bolno in zrak tišči na prsi kakor mora. Preko misli mu je šinil spomin na samce, na strugarja Simoniča, ki nima žene ne otrok in hodi in jé in pije po volji. Dobro je Simoniču, a Alešu je joj. Če se vda veselju, ga psuje žena in sosedje: „Za družino naj skrbijo pajki, ti pa, prase, utoni v žganju! Hajd vragu na roge!“ In sin je v ječi — prav

kakor bi bil on kriv, če se sin kolje! — in žena je bolna tudi zavoljo njega! Da bi jim pognili gobci!

Mizar bi šel na cesto, pa si komaj upa. In tudi od žene ne more. Obrne se sredi sobe in jo vpraša.

„Ali bi malo juhe, ali bi juhice, Rezika?“ — Njegov glas je dober in topel in tudi po suhem, kocinastem obrazu se raztaplja in razliva nekaj prijaznega. „Vidiš, zdaj je nama jako slabo. Ali bolje bo — Bog daj! Pride zima, gospodarji prično hoditi po hišah gor in dol, basati pipe, paliti tobak in od dolgega časa premišljevati: Ali bi ne stala v tistem kotu lahko štirioglasta miza? Ali bi ne bilo dobro, če bi imeli pri naši hiši dvoje stolov več, kakor jih imamo? Psu na dvorišču je pregnila lesena koliba — — —. Kje pa je Pipš, ta zlodej mizarski? — Zdravje se ti vrne, pa delo pride v hišo. Tako-le bo — in Bog daj!“

„In“ — hoče pristaviti starka, a mizar je previden in že sluti njene besede. Povzame govorico sam, ker ve, da se tako ublaži dostavek, ki ga misli povedati njegova žena.*

„In“ — pravi — „pil ne bom več! Bog nas reši pekla in vic in vina in žganja in vsega hudega — amen!“

Zopet gleda skozi okno in ko vidi solnce, kako je prodrlo megle in posijalo po senožeti vse tja daleč do pastirjev, ki pasejo rogato trško živino, ga objemajo enake misli kakor pred časom. Glej, ali ni tam Simonič, strugar Simonič, ali ni to on, ki sedi pod znamenjem ob cesti, grize belo štruco in priliva iz žolte steklenice? Da bi mu rodilo leto tri sto sreč! — pameten je. Živi sam zase, brez brige je, ne ogleda se za ženo ne za dekletom. Sam svoj je, kakor ni Bog v nebeškem kraljestvu! Nima ure, nima zapovedi — duša prijateljska!

„Daj“ — zaprosi starka in skoro ihti — „daj, zdaj me poškopri z blagoslovljeno vodo in tri križe napravi!“

Mizar vtakne suho oljkovo vejico skozi steklenkin vrat, poškopri trikrat in se trikrat prekriža. „Da bi pomagalo!“ — dostavi in gleda zamišljeno v bolnico. Pomagal bi ji rad, zakaj bi ji ne hotel? Da bi mu bilo dano, bi zamahnil z roko, ali storil karkoli in odnesel bolezen kakor preprih pero, ki je padlo kuri iz repa. Boljše zdravje nego bolezen — kako ne?

„Umrla bom“ — izpregovori starka in Boga pokliče za pričo. „Posezi pod zglavje, razvij pisano ruto in vzemi iz nje srebrno krono! Pri svečarju Tomi kupi belo voščeno svečo in nov

molek izberi pri bukvarju Jerebu. Krišček mora imeti zadaj krono!“

Aleš drži krono v roki in je ves ginjen. Glej, srebrna krona in bela smrt, denar in bolezen, žalost in veselje! Solza se mu zbere v levem očesu, ali izgine naenkrat za rdečim obo-dom. Prijaznost ga tišči v prsih kakor naduha in sili brezpogojno na jezik.

„Juhice bi ti kupil, Rezika, juhice!“ — ponižno besediči mizar. — „Kaj bi z molkom? — glej ga na steni! — kaj boš s svečo? . . . oh, oh — kje je še smrt!? Čakaj, ti samo počakaj!“

Počasi, ponižno in sklonjene postave je odšel v vežo in se naglo vrnil z lončenim lončkom v roki. Vzel je star, ponošen klobuk, tiščal v levici krono in držal v desnici posodo, stopil do postelje in prijazno in blagodejno kimal: „Po juhice ti pojdem, po juhice! To ti bo pomagalo — kdaj sem že revež na to mislil! Le potrpi malo samo — takoj se vidiva!“

Skromno in lahno je izginil med podboji, smuknil preko vežnega praga in naletel onstran njega ravno na tisto, ki bi se ji bil najrajši izognil.

„Dobro jutro jim voščim, gospodarica!“ — je vdano pozdravil: zdaj je bilo, kar je bilo. „Po juhice grem — za Reziko!“

„Ti potuha ti, o ti prikazen!“ — se ga je zlobno razveselila. „Kokoši si kral snoči! Naše čopke si pobral in podavil. Kdo pa jih bo drugi ko ti!“

„Nisem! Še zanje ne vem! Kako bi jih?!“ — je odgovarjal prepadli mizar. „Kurjo stanico mi prej pokažite! Še nikoli nisem bil na vašem podstrešju!“

„Ti hudoba ti! Peljala naj bi te, izbirati naj bi ti pomagala . . . Ali mi greš izpred oči, ali mi ne greš!“

Mizar se je izmuznil za voglom in takoj pozabil na psovke. Mimogrede se je domislil, kako je plezal nekoč do nekega petelina. Pa tisti se je bil pritepel; Bog ve, kdo je bil njegov lastnik. Popoldne se je prikošatil na dvorišče in vojskoval z domačim petelinom, zvečer je zletel na jablano pred hišo in zaspal med vejami. Aleš ga je opazil skozi okno, ko je dokončaval polico za Matuzljevo mater. Ponoči je lezel na jablano, pa zaman. Petelin je zletel in se repenčil, da joj, gospodar se je pokazal na pragu in mislil, da se je pritepla lisica. Mizar je visel v vejah dolgo uro. Vse kokoši je preklel.

Zdajle bo srečal na cesti občinskega tajnika Česana, košatega moža, polgosposkega in polkmetiškega in z obritim, širokim obrazom. Ta

Česan ima čudovito pravico nad njim. Ozmerja ga, pa kjerkoli bi bilo. Če bi prišel mizar pred občinsko hišo in tam kihnil, bi takoj pritekel Česan gologlav in s peresnikom za uhljem na plano, pograbil mizarja za rokav, priklical z dvorišča od sekanja drv edinega tržkega čuvaja kosmatega Kozoprška in ga ukazal odgnati v občinsko ječo. Zakaj? Zato, ker se je pregrešil Aleš Ključar, oženjeni mizar, zoper čast občinskega urada. Sklene se, da je kihnil iz zlobe in hudomušnosti.

„Ho!“ — kriči Česan. „Sem se postavi, Pipš! Ali si pijan ali nisi?“

„Nisem!“ — odgovori mizar jako čemerno.

„Kako pa odgovarjaš predstojniku?“ — se pobaha Česan s svojo oblastjo.

„Nisem pijan!“ — ponovi mizar.

„No, če je tako“ — razpravlja takoj Česan in kaže svojo lepobesednost — „če so stvari medsebojno take, mi boš pa ti raztolmačil ta-le stvarni položaj: včeraj večer, ko sem jaz naknadno posloval v svoji pisarni, zakokodaka nekaj prvič, drugič in tretjič pod občinskim oknom!“

„Po glasu se je moralo poznati!“ — odloči Aleš. „Kokoš je bila!“

„Ni bila kokoš!“ — zanika občinski tajnik. „Petelin je bil, tvoje sorte petelin!“ — Prime ga za rokav in ga vleče po cesti dalje.

„Jaz ti bom pokazal!“ — mrmra. „Da bi jaz ne pregnal tvojih muh! Tristo falotov!“

„Krivica je, je velika krivica!“ — pridaja mizar in se nerodno in vendar pokorno zaletava za tajnikovo desnico. „Ženo imam bolno doma — na smrt, pravim! Cel dan se od nje ne ganim!“

„Kod se pa zdaj giblješ?“ — zmagovalno vprašuje Česan in maha z levico čuvaju Kozopršku, ki pripasuje starinsko službeno sabljo in zapenja zakrpano bluzo. Na bližnjem dvorišču se je mudil, kjer kolje oštir Majcar debelo svinjo. On jo je držal.

„Ga že držimo!“ — izjavi Kozopršk, ki je poprijel pod pazduho mizarja in pričel noge umikati sablji, ki opleta okoli njega in ga silovito ovira pri hoji. Pred občinskim vhodom se spotakne ob njo z veliko silo in buši zato Aleša. „Da bi te“ — mu želi presekanu. — „Strela nerodna!“

V uradu je župan, mesar Kelemina, in vsi trije se ga enako prestrašijo. Župan je trebušat, brez brk, gleda preko očal, rokave ima zavihane in na sebi bel predpasnik s krvavimi sledovi. Misli bi, da je prišel ravno iz mesnice. Gleda jih očansko, resno, preudari in ugane, ne da bi

vprašal, pa reče Česanu: „Ti si norec!“ — In pokaže nanj z debelim kazalcem. „Hajd, Pipš, odkoder sta te privlekla, in pridi jutri, da mi prebarvaš v mesnici obešala. Kozopršk, ti pojdeš z mojo ženo na njivo po krompir, ti, Česan, pa poglej zgoraj k Milki. Če joče, pa jo ziblji!“

Razidejo se. Mizar ne misli mnogo na to, kar se je zgodilo. Včasih je že kaj zakrivil, pa se ga ni nihče polotil, drugič je bil nedolžen, pa so ga vlačili kot otroci mačko. Ali zravna se eno z drugim: pravica s krivico in narobe.

Aleš je namenjen k oštirju Hudniku, ki je hudoben človek, ali samo za bogate ljudi. Reveža opsuje, a da mu končno jesti po volji. Nekoč je rekel mizarju: „Amerikanec Jurman iz Hrenovega pije za hišo. Če si kaj ptiča, okradi ga!“ — Aleš ga ni okradel, ali Jurman je bil vseeno okraden. Homatije so bile sem in tja, pa je tudi pri njih ostalo. Aleš je molčal in pil zato mesec dni brezplačno boljše žganje kakor ponavadi za denarje.

Hudnikova krčma stoji na drugem koncu trga za kopo skal, ki gledajo izmed hiš na cesto. Zdaj ni tam več žganjarne, ker jo je občina prepovedala. Za tri hiše spredaj prodaja žganje neki tujec, ki govori tako čudno, kakor nihče v okolici. Pivci pravijo beznici „Pri Talijanu“ in se mu radi smejejo. Domač jezik tolče, pa postavlja vanj besede svojega jezika. Mesto Bog plačaj pravi „gracija“, mesto to-le pravi „kvesto“ in mesto kaj „koza“.

Mizar gre mimo Talijana in se prekriža. Tudi stopa ob drugi strani ceste in gleda v tla, da ga ne bi zmotilo to, kar stoji ob levi. Oštir kriči „kome“ in „bonžorno“, ali mizar je gluha. Tudi bi brez skrbi in po poštenu resnici ostal gluha, ko ne bi bilo blizu Simoniča. Ali strugar Simonič ima glas, ki je na vse mere prijateljski in se čuje, kakor bi klical dober brat ali radodarna sestra.

„Pipšek“ — kliče. „Dušica uboga, kam pa krevljaš?“

Ali ni lepo? Kdo bi rekel, da ni lepo, kdo bi ne dvignil glave, če je tako ljudomilo pozvan?

Aleš zravna tilnik in še predno se dobro ozre, se zadovoljno smehlja, ves vesel prijateljske besede. Duša ga zanese, srce mu okrene pot, noge zavijejo dobrovoljno proti krčmi.

„Ali si še živ?“ — vpraša Simonič in se zasmee, kakor bi zagledal pred sabo pečenega purana.

„Še po malem!“ — veselo prizna mizar in se ogleda po pivnici kakor po nebeškem raj. Tam — tri korake od njega — stojijo prilično enake in tu z bledejšo in tam z rumenejšo te-

kočino napolnjene steklenice v hrabri vrsti kakor cesarska vojska. Svetloba gre po njih kakor po svetlih sabljah. Bog jih poživi!

Tako vidi im misli Aleš in je sam sebe prav prijazno vesel. Kronico ima v žepu, srebrno kronico. Hudnik ni ravno drag oštir in juhica bo stala po teh prilikah mogoče eno desetico. Molek — rožni venec — ima nemara strugar Simonič in ta ga da iz prijateljstva. Kaj pa je njemu, če izstruži toliko in toliko lesenih kroglic, ko mu je roka spretna kakor lastavica v letu in mu teče kolovrat kakor prava burja! Za križek s krono pa se reče: Bukvar Jereb je velika mrcina. Zašel je med liberalce, pa je vrgel vse svete stvari v peč. Nima križka ne krome! Bog ga pogubi! — Ostane še sveča, ali zato je pa velika težava.

Mizar premišlja, Simonič ga gleda in se nekam požalosti. Ruskojaponska vojska je zdaj v teku in organist, blagorodni in suhi gospod Brunek, ki ima prste kakor bele šibice, je pravil na trgu o njej z veliko ginjenostjo tako, kakor je vse to posnel po pravičnih krščanskih časopisih.

„Poslušaj“ — vleče Simonič prijatelja za rokav in ga spravi na stol — „poslušaj, zaupnik moj, kakšne so te zadeve. Rusi so naši bratje, tistega Boga molijo kakor mi, pa so tako nesrečni, da nikoli tega. Kroglice letijo vanje kakor vrabci v prosene otepe, njihova kri moči tla pa šumi naprej kakor hudournik. Njihov sovražnik Japonec pa je enak podlasici. Zapri jo, kajne v hlev, ona na tleh, podgana za podstropnim tramom, pa da jo podlasica le pogleda, že je omamljena, pade ji pod noge in se ne more ubraniti. Taki so! Rumeni kakor žveplo, prišiljenih oči kakor lisice, majhni kakor pritlikavci, širokohlači kakor Turki, pa hudobni kakor lačni volkovi v snegu in mrazu. Če te vidi preko prepada, nameri puško nate, če te sreča na poti, ti odseka glavo!“

Mizar ne ve, kdaj je prinesel Talijan steklenico na mizo; ko si jo drugič ogleda, je prazna do dna, njemu pa je žalostno pri srcu zavoljo prijateljevega pripovedovanja.

„Jaz sem slišal“ — pravi — „da je napravil Japonce sam satan. Sto let jih je lepil in dodelaval, nazadnje jih je stlačil vse skupaj v velikansko torbo pa hajd z njimi po široki zemlji. Letal je kakor črn oblak v vihu in se veselil svojega izdelka in hudobije. Ravno na Rusovskem je pa zadel ponoči ob cerkveni križ, torba se je razparala in Japonci so se usuli iz nje kakor toča izpod neba.“

Zaradi teh Japoncev se je zdelo Alešu po drugi stekleničici rumene tekočine naenkrat tako žalostno, da je govoril naprej s pravim jokom

na obrazu in v glasu. Po svojih mislih je pa pripovedoval takole: „Rusi so Slovenci, tako so Slo“ — zdaj se mu je kolcnilo — „venci kakor so Hrvatje Slovenci in Srbijanci. Res je! Zato so pa tudi tako nesrečni, kakor so Slovenci nesrečni. Na Hrvatskem so se kar prikazali orožniki pa so postrelili celo kopo ljudij, na Srbijanskem so pa kralja in kraljico ravno stokrat prebodli, zavezali v culo pa vrgli skozi okno v grmado. Zato pa“ — Aleš je resnično jokal in brisal z rokavom prav debele solze — „zato pa jaz nisem Slovenec in ne bom Slovenec, ampak Kranjec sem, jaz sem Kranjec, uuh —.“

Prijatelja sta se nenadoma objela in še na Simoničevih prsih je ponavljal Aleš svoje žalostno spoznanje in britko trditev: „Zato, zato so nesrečni, ker so, ker so — Ru — uh — usi, ker so — uh — Slovenci! Jaz sem pa Kra — njec.“

Zdaj je povzel tudi Simonič kar s solzami v očeh, da je „Kra — a — njec“ in še tesneje se je oklenil svojega prijatelja. „Midva sva Kranjca“ — je jokal — „in sva res Kranjca in ne greva nikoli narazen. Takole bova ležala v eni jami, v eni črni jami, takole oklenjena in čakala sodnega dne in odrešenja!“

„Bova ležala“ — stoka Aleš — „bova ležala in se bova držala okoli vrata in bova čakala sodnega dne — uuh.“

„Požri, Alešek!“ — ponuja Simonič svojo kupico in enako mizar svojo: „Pij, duša zlata!“ — In z eno roko se držita, z drugo nastavljata kozarec na usta, solze pa teko po zariplih koci-nastih in brazdastih licih ter se utrinjajo v pijačo.

Jesensko solnce sije zunaj, skozi okno prodirajo žarki v pivnico in se svetijo na mizi pred vinskima bratcema. Simoniča gane prijazna svetloba, veseli se je in jo hvali. „Glej milo solnce, glej žarke, glej lepoto svojega življenja!“

Simonič bi se takoj sprevrgel in razveselil, ali prijatelj Aleš je stopil v lonec, ki ga je prinesel seboj in postavil pod mizo, nenadoma se je spomnil svojih domačih križev in še vse bolj se je raztožil. „U—uh“ — je jadikoval — „Rezika mi bo umrla. Umrla bo, jaz pa bom šel za njo, na grob bom šel, pa bom sedel na njeno rušo: tam — bom jokal, pa umrl, pa ostal pri njej do sodnjega dne. Nikoli se ne bom ločil — uh —.“

Oštir pride in kaže s prsti, da bo treba plačati. Simonič se skoro razjezi, z roko trešči po mizi, zamrmra in gleda nejevoljno v kot, mizar poihteva in smrka, krono privleče iz žepa, daje jo krčmarju, prikimuje z glavo in žalostno zatrjuje: „Vse bom plačal, o, o — vse bom p...“

do vinarja bom plačal, le imejte, Bog blagoslovi . . ."

Domisli se, da mora po juho, pogleda klaverno pod mizo na lončeve črepinje, prime Simoniča za roko, pa ga dviguje in vleče od mize. Strugar uboga in oba se majeta po cesti proti Hudniku. V veži obstaneta, čakata malo, pa pričneta prositi Hudnikovko, da bi jima dala skodelo juhice. Aleš milo prosi, Simonič godrnja, pusti prijatelja in sede na vežni prag. Tam gre mimo debela dekla Marjeta in še ne pogleda na strugarja, ki se zadira za njo kakor sraka. „A — a“ — renči — „glej jo Marjeto, kakšne noge ima! Kakor stope!“

Stara baba iz trga prišepa, vidi Aleša in mu pove naenkrat, da je vdovec. Naenkrat — kakor strela iz oblaka. Aleš je dobil juho in lonček, naglo se okrene in jo nese proti domu, kakor bi jo hotel in moral dati piti mrtvi ženi.

Pred njegovim stanovanjem stojijo trške ženske, v veži so in enako v izbi. Vse se razgovarjajo, mrtva mizarka leži vznak v postelji, preko lic in senc in brade je prevezana z ruto, ali vseeno je njen obraz neprimerno dolg in raztegnjen. Okna so odprta, prepih je v sobi in veter nosi vanjo velo in suho listje z bližnje jablane. Aleš

pride naglo, razriva ženske in kliče z nekako rešilnim glasom: „Juhice, juhice, tople juhice!“

Čez kako uro odneso mrtvo ženo v mrtvašnico, ki stoji v kotu pokopališča. Aleš gre za njo in tudi Simonič pride od nekoč in se mu pridruži. Ko sedita zvečer sama pred mrtvašnico in šumi po žalujočih vrbah listje in sijejo zvezde, pravi nenadoma strugar zadovoljno, nekako olajševalno: „Zdaj si prost!“

Aleš pogleda predse, nasmehne se in tik smeja zastoka: „Prost!“

Tretji dan je pogreb. Mlad kaplan moli naprej, petero žensk za njim, nihče ne joka, krsta izgine nagloma v rjavi zemlji. In še tisti večer, ko sta spala prijatelja v Hudnikovem listju za hlevom, se je premetaval Aleš čudno nemirno po ležišču, mahal včasih okoli sebe, mrmral predse, nazadnje — okoli polnoči — sedel in razodel prijatelju, ki ga je že v tretje vprašal, kaj mu ni po volji. „Da bi ji bil storil enkrat samkrat nekaj dobrega!“ — se je pritožil — „enkrat samkrat v življenju! Da bi mogel najti v spominih! Da bi ji bil pred smrtjo prinesel juhice —! Nisem prinesel, ni — i — sem!“

Kdo lazi okoli hiše? Sultan laja in se trga na verigi.

PETRUŠKA — RADIVOJ PETERLIN:

SPET SVETI VEČER JE NOCOJ.

Spet sveti večer je nocoj,
a „Slava v višavah“ ne čuje
se k meni v daljavo na tuje,
saj ves zapuščen sem, sam svoj.

Krog mene že vlada pokoj,
le misel neutrujena snuje
in v kraje domače potuje
v pobožnih duš pisan nebroj.

Ej, duša, ne hodi, postoj!
Kar bilo ti drago, miruje
pod rušo, vse drugo ko tuje
ne misli več nate nocoj.

PARK POZIMI.

Spi rojstni kraj ljubezni najine,
ne čuje več se glas najslajši, ne:
Pod težo snežno hoje le ječe
in v ivju vrbe kraj vode drhte.

Na njenih nog stezah oddaljenih,
z globokim snegom vseh zahaljenih
nikogar ni, le amor tam stoji,
napeti lok v ročicah še drži.

Vse je odšlo — in v ljuti zimski mraz
stojiva sama tu: ta kip in jaz.
Nad nama pa topoli sanjajo
in v sanjah brezam se priklanjajo.

IVAN LAH:

ZIMSKA BALADA.

Šel je popotnik v daljni svet,
brez sreče potnik mladolet.

In srečal zimo belo je,
pozdravil jo veselo je.

In šla sta z zimo pot naprej
po cestah brez sledov in mej.

Okoli polje ne šumi,
v daljavi gozd se ne smeji.

„Kako je prazen daljni svet,
izginil cest, poti je sled.“

„Ne boj se, potnik moj, ne boj,
z menoj počival boš nocoj;

z menoj si potnik kočeval,
z menoj boš potnik nočeval.“

„Kako je prazen daljni svet,
izginil mest, vasi je sled.“

„Jaz posteljo postlala bom,
ob tebi jaz zaspala bom.“

Utrujen potnik obstoji,
v neznano, pusto dalj smotri.

Mu posteljo postlala je,
lahkó jo narahljala je.

Oj, postelja vsa bela je,
kot sveta da nedelja je.

Utrujen potnik obleži,
na mehki postelji zaspi.

Ga s snegom je odevala,
mu z burjo je prepevala:

„Zasanjaj, potnik mladolet,
saj prazen sanj je daljni svet,

zasanjaj sladko potnik moj,
saj nisi spal, kot boš nocoj.“

Donela pesem je čez plan,
in noč je padla na ravan.

„Tam zvezdice igrajo si
in tiho šepetajo si.

Le gorko, potnik, se prikrij,
le tesno k meni se privij!“

Ko zjutraj solnce zažari,
vsa bela plan se v njem blešči,

vsa bela sveti se ravan,
nad njo kriči samotni vran:

„Ob cesti potnik mlad leži
in bela zima ob njem spi.“

MILAN PUGELJ:

ZIMA.

Vse burja in mraz
in žalosten čas —
Kam šla je pesem poletja?
Hej, solnčnih žarkov kot mečev sto,
zapičenih v vročo, zvenečo zemljo!!
Vse šlo je! Ni petja, ni cvetja!

Zanj kratka je noč,
zanj sneg je cvetoč,
zanj burja je pevka dražestna!
On smeje se tugi: hahá, hahá,
globoko in glasno iz dna srca —
Bog živi te, duša prešestna!

A njemu nič mar,
kdor sreče udar
v dnu prsi svojih posluša!
Naj burja s snegom planino praši,
naj žvižga, naj rjove, naj v daljo ječi,
naj zemlja bo groba ruša!

WACHTEL (1839):

VRAZOVA JULIJA.

DR. FR. ILEŠIČ:

VRAZOVA JULIJA.

Trobojnica ji je kitila nagrobni spomenik in šopki cvetlic so ji krasili gomilo, ko sem julija meseca t. l. prišel v Samobor. Par dni prej so častilci Vrazovi slavili spomin ilirskih časov, dobe, ko je mlademu „Iliku iz Štajera“ — vzvalovila dušo črnooka Julija. Tik ob cerkvi je Julijin grob in cerkev je čula besedo o posvetni ljubezni, ki posvečuje ljudi . . .

Prešeren je opeval svojo Julijo, Vraz svojo Julijo — kakor da ju je usoda hotela zvezati tudi v tem! Pobratima, ki ju imenujemo v znaku programov, prekrasno združljivih in faktično že združenih! Julija jima je moto!

Samoborka po rojstvu, je živela Vrazova Julija v Ljubljani, pa končala življenja tek v Sa-

moboru. Simbol vidim v njej: iz (jugo)slovanstva smo vzišli, kot Slovenci smo se razvili in v (jugo)slovanstvo se vračamo.

Samobor je trg pod Gorjanci, tam za Žumberkom, tik ob kranjski meji. V Brežice in Kostanjevico privedejo posli čisto Samoborce. In v tem Samoboru se je porodila dne 26. decembra 1812 Julijana Cantily, Vrazova Lavra.

Njen oče Anton je bil trgovec, pozneje tudi trški senator ter je imel svojo trgovino na glavnem trgu samoborskem. Njena mati je bila sestra Ljudovita Gaja. Julijana, edino dete svojih staršev, se je razvila v krasno, visoko, črnooko črnko.

Snubil jo je dvorni svetnik pl. Šulyok, vendar so neki oziri do njegove rodbine preprečili

poroko, dasi mu je (kakor se zdi) bila naklonjena tudi Julija. Majka Julijina je, ko se ji je nekoč omenila ta ljubav, vzdihnila: „Moja siromašna, siromašna Julika!“ Njena služkinja, Slovenka, je z ozirom na to rekla: „Ja vejo, gospa, tisto se mi nič ne dopade. Dolga ljubezen, težka bolezen.“

Pozneje se je oglasil kot snubač trgovec Edvard Engler, ki je — po tedanjem računu — štel 6000 fl. gotovine. Starši so bili za to in Julija (očividno ne baš bogata nevesta) se je poročila z njim 19. oktobra 1837.

A dve leti prej (1835) je bil mladi Stanko Vraz pohodil Samobor, videl njo, Julijo, in kmalu zapel „Djulabije“, kjer jo imenuje „Ljubico“. Julija je znala za njegovo ljubav in tudi čutila zanj — za pesnika, študenta brez poklica in stališča.

Ljubica je bila odsle Ljubljancanka. Njen mož je imel v Ljubljani trgovino. Englerji so imeli hišo, ki jo ima sedaj „Matica Slovenska“ (Kongresni trg, 7). Hodila je mnogo k maši; Ljubljanci so jo zvali „pobožno Hrvatico“. Njeno oko je kalilo v daljavo strmeča melanholija. Prihaja v Samobor, a roditelji opažajo, kako jo je minilo veselje in rdeče lice. Nekoč je ostala v Samoboru in se ni več vrnila k soprogu. Obolela je za rakom na grudih; morala se je podvreči operaciji. Umrla je 22. maja 1842., ostavivši hčerko Heleno in sina Slavoljuba. Hčerka je umrla že l. 1848., a sin je umrl tragično v zagrebškem Maksimiru.

Njena mati je pozneje večkrat govorila: „Ah naša Julika, dokler je bila majhna, je bila živahna; vso hišo je izpolnjevala njena mladost in veselost. A odkar se je poročila, je bila v neki tugi, ki je mi ne moremo razumeti. Nikdar, nikdar nam ni hotela reči, odkod ta nagla izprememba pri njej.“ A če so ji pripovedovali o kaki ženitvi, je stara Cantilyjevka običajno vprašala: „A Bog zna, ali se mladi ljudje iskreno ljubijo in od srca radi imajo?“ In dodala je: „Glavno je, da roditelji nikoli ne siljo dece v zakon, ako sami ne marajo drug za drugega.“ Pa je globoko vzdihnila.¹⁾

V Samoboru se je letos osnoval odbor, ki bo skrbel, da se Ljubici dvigne primeren spomenik — njej, ki je navdala Stanka z najnežnejšo liriko, tej ženski, ki ji je trpljenje bilo junaštvo.

Gajeve čarobna osebnost je Vrazu že bila „vzburkala kri“, ko je ugledal Ljubico. Brž je pisal prijatelju: „Lepota prekrasne okolice samoborske, zlasti pa nebeške verige dvoje črnih oči me zadržavajo, da že nisem v tvojem naročju.“

¹⁾ „Samoborski List“ dne 3. julija 1910. (Bogumil Toni).

Prevzela ga je ljubav, o kateri pravi on sam, „da vsem činom daje pravo vrednost“.

Julija je prevzela človeka Stanka, a s tem je Hrvatska imela tudi „domorodca“. Ljudevit Gaj je svetil Vrazu iz „Danice“ in iz Julijine krasote. Ko bi to tudi ne bilo istina, pa bi bilo vredno poezije.²⁾ Ideal mladih let, oseba in simbol, Vila in Slavina hči.

Kdaj in kje je videl Vraz Julijo (ali v Samoboru ali v Krapini pri Gajevih, ali v Gradcu³⁾), ni čisto sigurno. Dober teden prej, nego se je l. 1837. poročila, je Vraz ostavil Hrvatsko.

Ko je Ljubica umrla, ga je njen oče naprosil, naj zloži par stihov na njen grob. Tega sicer ni storil, pač pa ji je v četrtem delu „Djulabij“ postavil krasen spomenik.

Sploh so „Djulabije“, ki že po zvoku tega svojega imena spominjajo Julije (ital. Giulia), pesnitev Juliji in — kar je romantiku Stanku bilo istovetno — domovini.

„Sredi zemlje slovenske
bel se grad videva,
u tem belem gradu
ponosita deva“ —

tako je Vraz govoril l. 1836., ko je nastajal l. spev „Djulabij“, in mislil na Samobor in Ljubico.

Tožil je za njo iz daljave (1837), ko je bival „junak zatavljen“ onkraj Ilirije, v Nemškem Gradcu. (II. opev). Pa je prišel usodni čas, ko se je Ljubica vdala za ljubljanskega Englerja.

„V zemlji slovenski
vidi se grad eden,
kakor grad čebelic,
krasen in ureden“ —

Ljubljana je to, mesto ljubavi, a zakaj mu je vzela „solnce ljubavi“, Julijo (III. spev)?

Julija se je preselila v večnost. Stanko je prišel na neko brdo v zemlji slovenski, pač na brdo nad Samoborom, kjer stoji cerkvice Sv. Ane, tri lipe pa pred njo. Solnce zahaja, mirno rumeni nebo na zapadu; kar se prikaže ženski lik pod nebom, v levi ima zlat križ, v desni kaže na nebeška vrata. Blesk mu vzame oči — ko se zave, vidi ves zapad bel kakor marmornato ploščo, nagrobni spomenik njen.

To je Mina, ki svojega Kollarja posvečuje v svečenika majke Slave; to je Bogomila, ki Črtomiru kaže pot v nebesa.

²⁾ Da je bila Ljubica hčerka Gajeve sestre, v tem vidi dr. Proháska (Savremenik V, 182) pojasnilo za vso tajno Vrazove romantične ljubavi do preproste Samoborke. „Njen lik je izzval asocijacijo vsega, kar je do onega časa smatral za najvišje in najsvetejše.“ To shvačanje zavrača dr. Drechsler na polje poezije (ib. str. 635).

³⁾ V Gradcu je bil njen stric lekarnar.

KMET — KRALJ.

Velika pojedina je bila pri kmetu Kralju: Pili so brinjevec iz velikih, zelenih steklenic, jedli so pečenega koštruna, použili so kruha celo peko, in na zadnje jim je vsega zmanjkalo. Tisti rjavi France je začel tuliti od same žeje. Križal se je v imenu Boga očeta in se pripravljaj na smrt, zakaj jezik in grlo se mu je posušilo.

Slaba je tudi predla krojaču Drobtinci, ali iz nasprotnega vzroka: Tako se je bil nalil, da je za vrati klečaje klical naglas vse svetnike na pomoč.

Imenitno pa se je godilo babi Čikovi Jeri. Na mizi je sedela in se grohotala in prepevala. Oči je imela zalite, lica zabuhla in goreča.

In tako so bili vsi, kar jih je sedelo v hiši, ali za mizo, ali pri peči, ali za pečjo, pravi rajski svatje. Zakaj prilika je bila taka, da jo je bilo treba praznovati in proslaviti, kakor se spodobi poštenemu kristjanu.

Kralju, ki je bil zmešan kmet in najmlajši gospodar v vasi ter je imel belo in lepo zidano hišo, je ušla žena. Za Savo je šla, tako so bili preverjeni nekateri, drugi pa so govorili, da jo je pobrisala s pastirjem na Godeške dobrave. Kmet Kralj je bil zato srečen in vesel. Rdečo jopico je oblekel in viržinko je vtaknil za klobuk, potem je pa šel iskat po vasi svatov. Pobiral jih je na cesti in na voglih, v krčmi in na gnoju, vse je zbral okoli sebe, kar je bilo mladih po srcu in žejnih na duši. A otroci so vpili za njim: „Kralj nori!“

Lomil je prste, kadil in visoko nosil glavo. Hodil je iz hiše in okoli skednja in po vrtu ter se še zmerom ni mogel namisliti in naveseliti.

„Sosedje in možje, saj bi vam rad dal poln čeber najslajše kapljice, da bi se še angelci oblizovali. Ali nimam je, in v vasi je ni dobiti, in v vsej dolini je ni.“

Tedaj se je zbudil gostač Mesek pod mizo. Začel je vriskati in neusmiljeno vpiti nad rjavim Francetom, ki si je obrisal čevlje ob njegovo zmršeno glavo. Nato se je postavil na noge in začel poslušati važen razgovor. Star kmet, sivolas

in moder, Boštjan po imenu, je stal sredi hiše, gledal v tla in govoril sam s seboj:

„Zakaj je kmetu hudo na sveto? Zato mu je hudo, ker mora plačevati fronke. In zakaj jih mora plačevati? Zato, da se veseli gospoda in si s kmetsko krvjo dela kratke čase. Kdaj bo kmetu boljje? Takrat, ko bo imel svojega kmetskega kralja.“

Kmet se je zamislil, podprl si je s pestjo brado in začel potem kričati:

„Vstanimo, pokličimo kralja Matjaža!“

Kmet Kralj pa, ki je stal na pragu svoje hiše, je to slišal; in v glavi se mu je zasvetilo:

„Ali nisem jaz Kralj?“

Stari kmet je odmajal z glavo, a zaslišal se je drug glas:

„Kralj, v resnici nisi kralj Matjaž! Kupi čeber pijače, pa boš naš kralj. Izpreobrne se, naprezimo voz in ga zapeljimo v trg! Tam imajo vino.“

In kmet Kralj je stopil v izbo in dejal:

„Okličite me za kmetskega kralja, in dobro se vam bo godilo. Ne bo zmanjkalo ne vina, ne kruha, ne mesa.“

Ves rdeč je bil v lica in močan v plečih, a oči so gledale topo.

„Okličite me za kmetskega kralja!“

„Obljubi nam poln čeber, če hočeš biti kralj vseh kmetov,“ je izpregovoril gostač Mesek.

„Obljubim ga,“ je odgovoril kmet Kralj.

„Napolni čeber z vinom, in ti boš kralj Matjaž, čeprav še letajo srake po svetu in še ni zrastle smreka v devet vrhov na Sorškem Polju.“ Premišljeno in važno je govoril svoje besede stari kmet Boštjan.

Pijanci so povsili glave in hudo premišljevali modre in tehtne besede, le baba Jera na koncu mize se je dalje grohotala.

„Okličite me za svojega kmetskega kralja! In dal vam bom čeber vina in dva vola.“

Vsi kmetje in gostači so obstopili mladega kmeta, vzdignili so ga na rame in nosili po hiši. Vmes so vpili in rjovel:

„To je naš kmetski kralj!“

Vrgli so ga na tla, in kmet Boštjan je vzel cepec v roke ter ga trikrat obrisal ž njim čez hrbet:

„To je za kralja Matjaža!“

Čikova Jera pa je zakričala:

„Kralj Matjaž, kje je pa tvoja kraljica? Ha-ha-ha, s pastirjem je ušla, s strganim Rokom.“

„Danes nam ni mar kraljica,“ je dejal rjavi France. „Izhajali bomo tudi brez nje, a brez vina in pečenega vola se ne da živeti.“

„Jaz, ki sem vaš kmetski kralj,“ je izpregovoril pijani gospodar, „vam bom dal vsega. Dal vam bom koštruna in vola, brinjevca in vina, fronkov pa ne boste plačevali.“

Krojač Drobtinca je še zmeraj klečal za vrati in molil k svojemu patronu; ko pa je zaslišal te besede mladega kmetskega kralja, ga je vrglo pokonci.

„V resnici, to je naš kralj, naš pravi kralj! Ni mu ga enakega ne v nebesih, ne na zemlji.“

Skočil je k njemu, ki je sedel široko v kotu za mizo in si vil in vlekel brke, črne ko smola in dolge in ostre. Vsem povrsti je segel v roke novi kralj in za vsakega je imel dobro besedo; a nato je stopil k skrinji in se začel preoblačiti.

Svetle in visoke škornje je obul, in nad stegna so mu segale golenice, telovnik je bil iz žameta in je imel našite srebrne, debele gumbе. Na glavo pa je dejal rjavo kučmo iz vidrinega svetlega krzna. Sedel je na mizo in izpregovoril:

„Izbrali ste me za kralja, in zato bom izpolnil vsakemu eno željo. Kaj bi rad, krojač Drobtinca?“

Nič ni premišljal možak, temveč je hitro odgovoril:

„Dva poliča brinjevca!“

„Je že prav! Dobro si odgovoril in jutri jih boš imel.“

Rjavi France si je voščil in želel volov jezic in dva korca vina, Čikova Jera pa jerbas boba in dvanajst klobas.

Hiša se je med tem napolnila do zadnjega kota samih kmetov in hlapcev in pastirjev. V hišo je vdrlo tudi nekaj dekel in pastiric, zakaj po vasi se je raznesla govorica, da se je pri Kralju prikazal zlat berač, ki deli tolarje. Med drugimi je prišel na pojedino dolgi Sovčkulj, ki je drvaril in kradel s sinom, mali in debeli Krampovec z babo, kmet Osat, Godec, Stoklas, Žličnik in še dosti drugih veljakov in velmož, ki so imeli vsi zadolžene domove in so zmerom posedali za polnimi mizami. Vsi ti so kmetskemu kralju povedali svoje želje: Hoteli so imeti vo-

lovo stegno, zalito z brinjevcem, volov želodec, zalit z vinom, nekateri so hoteli žita, pšenice ali rži, neka pastirica je hotela latvico smetane in druga celo lonec medu. Zato je kmet kralj odprl svojim gostom shrambe in kleti, da si sami vzamejo, kar jim poželi srce.

Tako je vse zadovoljil gospodar.

„Zdaj pa pojdemo v trg po vino!“ je velel. „Tri sode vina, da ga nam bo dosti tri dni.“

Šel je iz hiše in je prav videl, kako sta dva kmeta pobijala vola, gostač Žirovec pa je vlekel na hrbtu težko vrečo žita iz njegove kašče.

„Ha-ha, le dajte, možje, le vzemite, hudiči! Ko začnem pošteno kraljevati, vam bom drl kožo s hrbtov in rezal jermene. Ha-ha! Namesto ene vreče mi boste dali tri, — namesto vola pa junca in junico.“

„Po vino! In jutri izvolimo kraljico svojemu kralju!“

„Seveda, možje! In svojo vojsko bomo imeli!“ je izpregovoril kmet kralj. „Tudi dekleta bom jemal, kar jih je zalih.“

„Kako bom soldat,

k' sem fantič premlad,“ je zapela baba Jera.

Bila je že noč, in kmetje niso videli. Pre-rivali so se po dvorišču, zakaj kamor so hoteli, so se zadeli v zid ali zagazili v gnoj.

„Kdo pojde z nami?“

Zapregli so bika v voz in pognali. Tiščala se je glava pri glavi, zakaj kolikor je bilo kmetov, so hoteli vsi v trg po vino. Spredaj je sedel kmet-kralj, na levi rjavi France, in za njim Sovčkulj. V rokah so držali dolge palice in so opletali bika. Voz je škripal in se pomikal izprva počasi po klancu proti trgu, a nazadnje je žival zdvijala in zavila na visoke njive. Vozniki so začeli kričati in kleti, a bik je tekel zmeraj hitreje, in pijani kmetje so cepali drug za drugim z voza. Padali so znak, na glavo ali pa se celo med padcem obračali na trebuh, a vsak, kdor je padel, je obležal kakor ubit in se zaril v mehko prst. Ležali so po vsej njivi, in na vozu ni ostal nihče drug razen kmeta-kralja in rjavega Franceta. Nazadnje je še gospodar padel znak na voz, in Rjavi je sam vozil v trg.

Kmetje so se igrali kralja in tako so se vživeli v svojo igro, da so pozabili na svoja polja in pluge, in kmet Kralj je mislil v pijanosti, ki ga ni več zapustila. da je kralj v resnici. Svoje posestvo je zapravljajal in delil s hlapci in gostači bogastvo.

Z Rjavim sta prodala bika v trgu in kupila vina in pogače poln voz, ki sta ga potem sama privlekla domov. Vrnila sta se drugi dan zvečer. Hiša je bila prazna, a zunaj na dvorišču je ležalo troje pijanih gostov. Vzdignili so se, in eden med njimi, tanek in dolg, je zlezal na streho, da je imel vso vas pred seboj, in začel kričati:

„Kmetški kralj je doma!“

Takoj so se začele zbirati lačne in žejne postave. Od vseh strani so priromali zapuščeni in izgubljeni sinovi, hlapci so popustili drevesa in vole na njivi ter pribežali k svojemu kralju, pastirji so prihiteli s pastiricami pod gostoljubni krov. Troje miz je stalo v hiši, in na vsaki trije hlebi pšeničnega kruha, v peči se je v velikem kotlu kuhalo meso in je vrela juha. Pod kapom pa je stal in tekel sod. Točili so si vino v klobuke in pili in pili.

„Pijte in jejte, gostite se in se dobro imejte, da ne boste pozabili, kdaj sem začel kraljevati,“ je dejal novi kmetški kralj. Sedel je na robu peči in gledal svoje goste pod seboj. Na njegovi levici in desnici sta sedela dva ministra: Rjavi France in stari, sivolasi kmet Boštjan. Kralj je imel mesto krone na glavi rjavo vidrovko in v roki je držal koželj mesto žezla. Ministra sta mu stregla: Rjavi je točil vino, Boštjan je trgal in rezal meso na lesenem krožniku.

Pojedina je bila velika in slavna.

Kmet-kralj pa se je zdolgočasil.

„Pripeljite mi kraljico!“

In ministra sta dejala:

„Kraljico bi rad. Pripeljite mu Čikovo Jero in njeno Jerico, da bo lahko izbiral.“

Čikova Jera je bila baba in je gostovala v Panjačevi kajži. Včasih je šivala, včasih je pila žganje, a ograjeni vrtec na koncu je nasejala s tobakom. Imela je lepo in mlado hčer Jerico, ki je bila belih, gosposkih rok in nežnih lic. Vse dni je preležala doma, in le ob semanjih dneh je hodila v trg, da je stregla po krčmah mešetarjem in ciganom.

Ko sta zaslišali željo kmetškega kralja, sta se namestu odpravili. Iz kopriv in osata sta spletli velik venec in ga prinesli s seboj. Sedli sta za mizo in mahoma je imela vsaka v roki kos pogače in mesa, pred seboj pa skledo vina.

In minister Boštjan je izpregovoril:

„Jerica, ali hočeš biti naša kraljica?“

Silno veselo in glasno se je zasmejala deklica, a nato je prevzetno odgovorila:

„Kraljica bi že bila, ako mi vsi po vrsti čizmičke poljubite.“

Mati Jera jo je sunila s komolcem:

„Zakaj sva pa prinesli venec s seboj? Kar s peči stopi, naš kralj, in sedi k njej, h kraljici Jerici. Oh, kdaj bi si mislila, da bom rodila kraljico!“

Sedel je novi kmetški kralj k Jerici in velel:

„Zdaj pa pokleknite vsi po vrsti pred mojo kraljico!“

Silen vrišč je grmel po hiši, berači in potepuhi so se hodili poklanjat novoizvoljenemu kralju, ki je bil ovenčan z divjim vencem, in Jerici kraljici so poljubljali čizmičke. In pijane ženske so se ponujale v vojsko.

Proti poldnevu tretjega dne so zagledali na dvorišču pastirja Roka, ki jo je potegnili s Kraljevko na Godeške dobrave. Stikal je okoli hleva in se izkušal izmuzniti v ovčjo stajo.

„Primite ga, da ga bom sodil!“ se je oglasil kmet-kralj.

Vrgli so se nadenj hlapci in pastirji, prijeli so ga in vlekli pred sodnika. Dokazali so mu, da je prišel po koštruna. Zato ga je obsodil kralj na pet korcev vode, ki so mu jih izlili v usta in za vrat, a nato so ga vrgli v gnojnico in zapodili iz vasi.

* * *

Gostili so se štirinajst dni in noči, in kmet-kralj je kraljeval: Koželj je držal v levici in kozarec v desnici.

Pili so zeleno žganje, jedli ovsenjak in pri-grizovali krompir, zakaj kralj je zapravil svoje posestvo, kmetje pa mu niso plačevali fronkov.

Bil je zadnji dan veselja in gostije. Število kraljevih gostov se je izredčilo. Več ni bilo kraljice, gosposke Jerice, ki je šla v daljni svet z mladim in čednim hlapcem, Nandetom, in ž njo tudi ura kmetškega kralja. Ni bilo več babe Jere, ki so jo pretepli na žive in mrtve ter vrgli v koprive, ni bilo več krojača Drobotince, ki ga je že tretji dan ubilo vino in žganje. Zvečer so ga nesli v steljo in pastirica Poldika, ki ga je prišla gledat po večerji, je drugi dan pravila, da mu je šel zelen plamen iz ust. Drugi so bili še vsi pri življenju, a mnogi so izgubili pamet. Kmet Osat je hodil v les in plezal na smreke.

Zvečer štirinajstega dne je pobiral kmetški kralj fronke. Hlapci so zložili trinajst grošev in s tem so napolnili zadnjič kozarce.

Vzhajalo je jutro, in tedaj so možje stopili na pomenek, a kralja so vzeli v sredo.

Gostač Mesek je vpil:

„Ali ti nisem pravil, da nisi kralj Matjaž? Sedaj še letajo srake po svetu, in zato se kralji ne morejo zarediti v naši deželi.“

„Praviš, da nisem kralj? Ti si tat in razbojnik ter nočeš plačevati fronkov. Plačajte, kar ste dolžni! Kje je krona in sekira! Vstal bom z vojsko in napravil pokorščino.“

Kmet in minister Boštjan je rekel:

„Nisi kralj Matjaž! Na Sorškem Polju še ne raste smreka v devet vrhov. Šele iz nje bo iztesana zibelka tistemu, ki bo potrkal na belolaso in zelenoliso goro. Odprla se mu bo, zagrmel bodo skale in se razmaknile, votlina bo zasijala, ker kralj Matjaž bo odprl svoje oči.“

„Tudi jaz sem kralj! Ali vam nisem dal dveh volov in troje sodov vina! Ali nisem torej kralj?“

„Nisi!“ je neusmiljeno nadaljeval kmet in minister Boštjan. „Iz gore, globoko iz gore bo priromal naš kralj in s seboj bo vodil krdelo vojakov. In kamor bo udaril, povsod bo premagan

sovražnik. Obrnil se bo na sever, in naše meje bodo šle za njim, šel bo na jug, zakipelo bo morje in zalilo vrage.“

Vstal pa je med njimi nov gost. Popotno palico je imel v roki. Bil je izprijeni dijak Stanko, ki ni hotel biti gospod, ni hotel nove maše brati; zato se je pociganil. Vse je slišal in stopil k gospodarju:

»Naš kralj si! Izprevidevam in spoznavam: Naš kralj si! Zapravil in zapil si dom in pamet in zdaj moraš po svetu. Noge boš vzel v roke in se potikal okrog. Mnogo takšnih kraljev roma po naši zemlji, in oni so naša podoba in naš zgled. Mi smo narod pijanih kraljev.“

Kmetski kralj pa hodi po Gorenjskem in oznanjuje:

„Jaz sem kralj Matjaž. Obljubite mi pokorščino, plačajte fronke! Zakaj vojska bo. Že se kažejo znamenja na nebu: kri teče po jutranji zarji, križi se utrinjajo, svetijo se meči med zvezdami.“

ARSLANAGIČEV MOST PRI TREBINJU.

OSEMDESET LET OBRAZOVALNE UMETNOSTI NA SLOVENSKEM.

(O PRILIKI JUBILEJSKE RAZSTAVE V JAKOPIČEVEM PAVILJONU).

Ko bo bodoči slovenski pisatelj zgodovine obrazovalne umetnosti prišel do imena Jakopič, bo potegnil debelo črto in začel novo poglavje. In z radostnim srcem bode orisaval, kako se je tik pred koncem prošlega (19. stoletja) na Slovenskem začelo veselo gibanje, ki je docela preporodilo obrazovalno umetnost na slovenskih tleh. S ponosom bode zabeležil, da je ob tem preporodu umetnost odložila svojo splošno evropsko obleko in se odela v slovensko narodno nošo. Ker se ji je stoprav sedaj vzbudila njena narodna slovenska duša! In zabeležil bode, da je med Rojenicami, ki so prisostvovala temu preporodu, eno najodličnejših mest zavzemala Muza prav tistega Jakopiča, ki ga je bil naš pisatelj že v poglavju o zunanjih razmerah obrazovalne umetnosti na Slovenskem slavil kot onega idealno nesebičnega moža, ki je navzlic vsem neugodnostim zasebnih in javnih prilik Slovincem ustvaril, česar jim ni mogla dati ne država, ne dežela, ne ljubljanska prestolica. Bodočemu pisatelju se pa tudi ne bo smelo upreti, zapisati, da je rod, ki je tiste dni reprezentiral slovenski narod, pač mnogo govoril o umetnosti, mnogo hvalil, še več pa grajal, da pa se pri vsem tem ni povzpел niti tako visoko, da bi mu bila duševna potreba, biti vsaj reden gost v hramu umetnosti, ki mu je bil podarjen na tako požrtvovalen način.

V tem svojem hramu umetnosti, bo zabeležil naš pisatelj, so Slovenci 1910. l. na svoj skromni način praznovali osemdesetletnico vladanja avstrijskega cesarja Franca Jožefa I. Jakopič jim je priredil razstavo, ki je v zbirki, obsegajoči več nego 250 raznih umetnin, kazala, kako se je za življenja in vladanja tega ljudomilega vladarja na Slovenskem razvijala obrazovalna umetnost. Z velikimi žrtvami je Jakopič po širni slovenski zemlji nabral toliko domačega umetniškega blaga, da je v njegovem, sicer obširnem paviljonu zmanjkalo prostora. Ni bilo lahko,

zbrati te priče domače umetniške prošlosti. Kajti raztresene so bile na vse vetrove, le malo jih je bilo shranjenih v večjih zbirkah (v dežel-nem muzeju, na ljubljanskem mestnem magistratu), ker so se obsežnejše galerije še-le snovale, večina jih je bila zasebna last (ravnatelj Iv. Šubic je hranil odlično zbirko genijalnih bratov Šubicev, rodbini vitez Wolf-Mühleisen pa obsežno umetniško zapuščino slikarja Edvarda viteza Wolfa, dočim je bilo treba ostale umetnine posamič nabrati pri posameznikih). Razume se po sebi, da se nabiratelj pri tem ni smel ozirati samo na slovenske umetnike, temveč tudi na drugorodce, v kolikor so delovali na slovenski zemlji in vplivali na razvoj njene obrazovalne umetnosti. Tako nabrano gradivo, ki je obsegalo dobo od leta 1830. do 1910., je, dokaj pregledno razpovrščeno, izpričevalo veselo činjenico, da so se Slovenci v tej dobi tudi na polju obrazujoče umetnosti prav lepo razvijali in proti koncu te dobe dosegli vsega spoštovanja vredno višino. Nič manj razveseljivo ni dejstvo, da se je domača obrazovalna umetnost v tej dobi končno vendarle jela otresati tujcev in tujega vpliva ter se zavedla svojega slovenstva. Stalno je naraščalo število domačih slovenskih umetnikov, dočim se je število nemških umetnikov, deželanov kakor tujcev, stalno krčilo. Italijanski umetniki pa, ki so še v prejšnji dobi na Slovenskem igrali veliko vlogo, v tej dobi sploh ne nastopajo več.

Toda prihranimo si splošne rekriminacije rajše za sklep in začnimo z zasledovanjem razvoja obrazovalne umetnosti, naslanjajoč se v prvi vrsti na gradivo, zbrano na naši jubilejski umetniški razstavi.

Ob početku 19. stoletja je na polju naše obrazujoče umetnosti ležala velika puščoba. Vse tisto veselo gibanje, ki tako ugodno karakterizuje prošlo 18. stoletje, je bilo splahnelo, tako da v prvih desetletjih 19. veka vsa slovenska zemlja ni

mogla pokazati niti enega slikarja ali kiparja, ki bi bil zaslužil naslov resničnega in vse časti vrednega umetnika. Edino Kranjčani so se mogli postaviti s svojim Leopoldom Lajerjem, ki se je bil pri slikarju Martinu Joahimu Schmiedu iz Kremsa, kateremu so rekli Kremser Schmied in ki je za velesovsko cerkev pri Kranju z velikim mojstrstvom naslikal 7 velikih oltarnih slik, tako vrlo izučil v slikarstvu, da so njegove skoro po vseh gorenjskih cerkvah, pa tudi med zasebniki raztresene slike bile prave znamenitosti. Znal je namreč slikati s prijetno ubranimi, živahnimi barvami tako prikupne svete podobe, da je po svoji

domovini kmalu zaslovel kot mojster, kateremu ni kmalu kdo kos. Zlasti ljubki so bili njegovi angelci, ki so bili njegova specialiteta. Umril je Leopold Lajer 12. aprila 1828. l., tako da prav za prav ne sodi v okvir našega razmotrivanja, ki se mora omejevati na dobo od leta 1830. dalje. Treba pa vendarle govoriti o njem, ker so se do malega vsi boljši domači slikarji, kolikor jih je bilo ob početku naše osemdesetletne dobe, izučili pri njem, tako da je torej ponižna rastlinica tedanje naše umetnosti vzrastla na gredah Leopolda Lajerja.

(Dalje prihodnjič).

JOS. PREMK:

DOLGO PIPO SI BOM KUPIL...

Dolgo pipo si bom kupil,
dolgo pipo, vso vkovano
in tako lepo izrezljano,
kot je nima turški car!

Pa bom pušil, silno pušil,
dolgo v noč in zjutraj rano
in čez dan tak neprestano —
če zapušim ves denar!

Vse ovil bom v sive megle,
da noben mi ne prežene
veter megel izpred mene,
črnih megel tisti čas!...

In tako bo vendar utonil
pred menoj ta solnčnojasni,
v svoji zarji čudokrasni
njen deviški, bel obraz...

IVAN IVANOV:

PRED JUTROM.

Zemlja spava, nébo sanja
v blesku milijard zvezd.
Náďte, ljubica, se sklanja
žalost mojega srcá.

Sklanja se in šepetaje
v tihi noči govori:
„Kaj odšlá si v tuje kraje,
kaj pri meni več te ni?!“

Zemlja spava. nebo sanja,
jaz pa kličem te čuječ.....
Ni te..... V temo zvon pozvanja,
nov trpljenja dan znaneč.

DRAGAN MELKUS: ZIMA.

MOŽ.

Vlak je pridrdral počasi čez jesensko polje in se je ustavil na postaji. Bilo je videti, da so se že zdavnaj preselili ljudje s severa na jug in z juga na sever, kajti vozovi so bili na pol prazni in na postaji je bilo vse mirno. Izstopila je le mlada, elegantna gospa v beli obleki. Ozrla se je še enkrat na vlak, in pri tem je njen mladostni obrašček zardel.

Vlak je zapiskal in se je počasi odpeljal naprej čez jesensko polje. Gospa se je obrnila in je odšla po beli peščeni poti s postaje. Tam je stal visok, črn mož na cesti in jo je spoštljivo pozdravil: Ponudil ji je roko in ona se je je oprijela.

„Ali si se dobro vozila, ljubica?“

„Dobro.“

Stopala sta počasi po poti navzgor proti vili, ki je stala na griču za postajo.

„Ves dan sem mislil, kako bo vreme,“ ji je pravil. „Vendar je vzdržalo do večera. Bil je prav lep dan.“

Ona ni odgovorila. Opirala se je na njegovo silno roko in je z lahno nogo stopala navzgor.

„Teta je zdrava?“ jo je vprašal mož.

„Da, zdrava.“

In sta zopet molčala oba.

„Mislil sem, ali je tam večja družba, ali si bila sama?“

„Ah, sama,“ je odgovorila.

Prišla sta do stopnic na vrtu. Gospa je posegla po jesenski roži, ki je rastla ob ograji in roža se je takoj osula.

„Vse se osiplje,“ ji je govoril gospod, „vse pada. Jesen je, kaj hočemo . . .“

Vzela mu je roko izpod pazduhe in je zbežala po stopnicah navzgor. Stopal je počasi za njo. Predno je prešel čez dvorišče, je že izginila na stopnicah; zamrmral je nekaj o jesenskem času in o slabi volji, potem pa je odšel navzgor po stopnicah, ker je bila navada, da sta zvečer sedela na balkonu.

Pol ure nato sta sedela na balkonu.

„Varno se zavij, ji je govoril on in ji je popravil belo ogrinjalo okoli vratu, „veter je hladen in jesensko vreme je nevarno.“ Prižgal si je cigaro in je gledal zdaj njo zdaj pokrajino okoli postaje. Imel je svoje skrbi in svoje misli. Ona se je zagledala čez jesensko plan in je nejevoljno popravila ogrinjalo, da ni bilo tako, kakor je hotel on. Prav tja je videla, prav do onih lesov, kjer se je izprehajala popoldne z njim, ne s svojim možem, ampak z njim. Kako je bilo krasno tam v jesenskem lesu! Tam sta se izprehajala spomladi, ko sta se še vsa srečna vodila za roke in sta si govorila najslajše besede. Toda ona se je omožila z drugim. Kako je neki moglo priti do tega? Kako je mogla pustiti vse, kar sta sanjala takrat v pomladanskem gaju, kako se je mogla omožiti s tujim človekom? Res si ni vedela sama odgovoriti na to vprašanje. Bolj ko je prihajala jesen, bolj je rastlo hrepenenje po pomladi, po sanjah, po njem. Takrat se je oglasil tudi on. Drobnost pismo je prišlo, ki je govorilo:

„Ako morete, pridite v nedeljo popoldne v B . . . Spremil Vas bodem na izprehodu skozi gozd. Pozdrav!“

Spočetka ni vedela, kaj naj stori. Ponoči pa je roka nehote posegla po pismu, ki je ležalo v njeni skrivni omarici in ustne so začele nehote poljubljati drobno pisemce.

„On mi je odpustil, vse mi je odpustil, tako je dober, dober . . .“ je šepetala. Odpeljala se je zjutraj k teti na poset in popoldne sta se srečala v gozdu.

V ničemer se ni izpremenil. Bil je kakor prej: resen je bil njegov obraz in nekaj otožnega je ležalo v njegovih očeh. Hodila sta po gozdu, po stezah, po poteh — povsod, kjer sta hodila prejšnjo pomlad. Zelen je bil takrat gozd in s cvetjem so bila napolnjena tla, ptiči so peli povsod. Sedaj pa je bilo vse tiho; veter je z listjem zasipal pota in vsepovsod je bila jesen. Bilo je pravzaprav vse, kakor je moralo biti, kajti tudi v srcih je bilo drugače, nego je bilo takrat v cvetoči pomladi. Hodila sta in sta se pri vsakem

razpotju spomnila, kako je bilo takrat; toda nihče ni govoril o tem. Govorila sta — Bog ve o čem. Nobeden ni govoril niti o pomladi, niti o ljubezni, niti o zvestobi, niti o sreči. On je pripovedoval o svojem življenju, o boju za kruh, o svojih načrtih, o bodočih delih. Tuintam so zveneale njegove besede kakor odmevi velike sreče. Vedno se ji je zdelo, da ji hoče nekaj drugega povedati, nego so govorile besede. Le enkrat je zazvenelo iz njegovih besedi očitaneje.

„Moja žena bi me morala ljubiti tako, da bi me razumela; potem bi mogla nastopiti pot z menoj; dokler ne srečam take žene, je bolje, da sem sam. Ni lahka moja pot — a vodi v krasne strani, ki so najlepše plačilo meni in njej, ki pojde z menoj.“

Njegove besede so bile zelo ljubeznive; vse je kazalo, da jo še ljubi in da ji neče očitati ničesar. Pri slovesu ji je poljubil roko in se je mirno poslovil.

„Veselilo me bode, ako se o priliki zopet vidiva,“ je rekel, ko je odhajal. V tistem trenutku je hotela pridržati njegovo roko, toda on je pogledal na uro in je odšel. Samo enkrat se je ozrl in ji je pomigal v slovo. Odšel je po stezi preko polja, ona pa je zavila proti vasi.

Kolikokrat se ji je zahotelo, da bi prišla njegovo roko . . . „Odpusti!“ . . . Globoko kakor nekje v srcu so se trgale solze in so silile v oči . . . „Odpusti!“ . . . Pričakovala je vsak čas, da bo obstal, da se bosta ujeli njiju roki in bo tako, kakor pišejo pisatelji v povestih. Nič ni bilo. Ostal je resen in miren.

In sedaj, ko je gledala proti gozdovom, se je ponovilo vse. Mrak je legal na pokrajino, veter je vel čez plan, jesen je ležala nad vsem večerom. Zdelo se ji je, da ga vidi, kako stopa sam čez jesensko plau in premišlja v svojem

življenju, o planih, o delih . . . Ali misli nanjo? Ali jo še ljubi?

„Žena, ki bi mene ljubila, bi morala . . . Kako jo to rekel? . . . Misli torej, da ga nisem ljubila, da ga ne ljubim . . . Ah . . .“

„Kaj vzdihuješ, Ljubica?“ jo je vprašal mož, ki se je ozrl na njo. „Hladno je, pojdiva v sobo!“ Vstal je in jo je prijel za roko.

„Pusti me,“ je rekla in mu iztrgala roko. „Pojdi sam!“

Odšel je v sobo.

Ona pa je slonela na balkonu in je gledala čez jesensko večerno pokrajino in je v mislih spremljala poznega potnika, ki je hodil tam nekje daleč po samotni cesti.

„Kako je srečen,“ si je mislila, ves svet je njegov, vsa pota so mu svobodna in v sanjah živi, ki so drugim nepoznane . . .“

„Živi v krasnih straneh, ki so plačilo njemu in njej, ki ga bo ljubila . . .“ je ponavljal veter čez plan.

„Tam bi bil moj dom z njim, tako velik in lep, lepši in večji, nego ta . . .“

„Ali ga nisem razumela, ali ga nisem ljubila? Kako sem mu mogla tako storiti?“

Bolj in bolj je rastla postava poznega potnika na samotni cesti.

„Oj, kako si velik, visok, kako krasno je, da te ljubim tako nesrečno! Kaj bi počel z menoj, kam bi šel? Ali nisi srečnejši od mene, ki živiš v svojem svetu, jaz pa živim v tujem, kajti tuje je vse, kar imam okoli sebe. Oj, ti silni, veliki . . .“

Zdelo se ji je, da je potnik na samotni cesti silnejši nego jesen. Gre po svoji poti kakor sila življenja. Vsak večer je slonela mlada gospa na balkonu, večer za večerom, dolgo v noč.

Nič več se nista videla ono jesen.

MARA TAVČARJEVA:

SPOMINOM.

Aplavz je zadonel
in stresal dvorano,
na zdravje, Bog živi
življenja nirvano!

Na zdravje vsem uram,
na zdravje vsem dnem
in na zdravje še mojim,
tem mračnim nočem.

Vse tiho in mirno,
kot jasno nebo,
po polju polnočnem
spomini gredò.

Z IZTOČNIH VRTOV.

HIMNA NILU.

Slava ti, Nil, ki se javljaš tej zemlji in ki v miru prihajaš, da vdahneš Egiptu življenje. Tajni bog, ki izganjaš temo na luč, kar je tebi drago; ki orosuješ od solnca zgrajene sadovnjake, da daš vsemu živemu življenje. Natapljaš zemljo povsod in na vsakem mestu, o ti pot z neba na zemljo; ti bog Seb, prijatelj kruha; ti bog Nepra, dajalec žita, ti Bog Ptah, ki osvetljuješ vsak krov. Gospodar rib, kadar stopiš na poplavljenе zemlje, ne napada nobena ptica koristi naše; stvaritelj žita, vir, ovekovečuješ trajanje hramov; delo tvoje čini, da se roke odpočivajo milijonom nevoljnikov! Ako upadaš, padajo na nebu bogovi na luč, a ljudje poginjajo. On je rekel živini, da otvori vso zemljo (= Egipt), in počiva veliko in malo. Zovejo ga ljudje, ako postoji, a tedaj nalikuje Khnumu (bogu, ki je na lončarski plošči ustvaril jajce sveta). Ako vstane, nabreka zemlja od radosti, vsaka čeljust ima gristi. On donaša sladko hrano, ustvarja vse dobre stvari, ta gospodar krotkih, izbranih jel; ako so žrtve, njemu hvala. On čini, da raste trava za živino, pripravlja žrtve za vsakega boga, divno je kadilo, ki je od njega. On zaobsega obe krajini (Gornji in Dolnji Egipet), da napolni shrambe, da natlači žitnice, da da dobra sirotinji. Nakipi, da izpolni vse želje, a moč mu ipak ne pada: od moči mu zraste ščit za sirotinjo. Njega ne klešejo v kamen niti v kipe... njega ne vidijo ljudje, nobena služba niti žrtva ne seže do njega. Njega ni moči privleči v svetišče; mesta in stanovanja mu ne znajo, svetih knjig sila ga ne more najti. Ni ma nika kega bivališča, ki bi ga obseglo, provodnika ni do srca tvojega. Razveselil si kolena in kolena dece svoje, spoštovanje ti izkazuje na jugu: čvrste so tvoje zapovedi, kadar se javijo pred tvojimi slugami severa. On izpija iz vsakih oči solze, in čudovišče sveta je njegovo obilje — —

DUŠA PRED OZIRISOVIM SODIŠČEM.

Slava vam, gospodarji Istine in Pravice! Slava tebi, o bog veliki, Istine in Pravice gospodar! Došel sem k tebi, učitelj moj; evo kažem se ti, ne bi se li nagledal tvoje popolnosti. Ker je znano, da poznam ime tvoje in ime onih 42 božanstev, ki so s teboj v dvorani Istine in Pravde, živeč o razmrvinah grešnikov in siteč se z njihovo krvjo onega dne, ko se merijo besede pred istinoljubcem Ozirisom. Jaz — jaz vas v istini poznam, gospodarji Istine in Pravice; pridonesel sem vam istino, radi vas sem zmrvil laž. Nisem niti ene prevare storil na ljudeh! Nisem ucvelil vdov! Nisem se zlagal pred sodiščem! Ne poznam laži! Nisem storil nobene prepovedane stvari! Nisem zapovedal niti enega dne niti enemu nadgledniku delavcev, izvršiti več posla, nego kar mu je prinesla dolžnost!... Nisem bil nemarnik! Lenoba nisem bil! Nisem bil slab! Nisem bil popustljiv! Nisem storil ničesar, kar bi bilo zazorno bogovom! Nisem sužnju škodil pred gospodarjem! Nisem trdil z gladom! Nisem razplakal nikogar! Ubijal nisem! Tajno nisem navajal na uboj! Nisem prevaril nikogar! Nisem odvrnil hlebov od hramov! Nisem ukradel nikoli mrtvaških zapiskov niti trakov!... Nikdar se nisem okoristol s prevaro! Nisem promenil mere žitu! Nisem prevaril niti za en prst svoje roke! Nisem z nasiljem jemal polja! Nisem varal z utežmi na tehtnici! Nisem izkrivil ravnovesja njenega! Mleka nisem jemal dojenčetu z usi! Tiral nisem posvečenih živali s-paše njihove! Lovil nisem z mrežo ptic božanskih! Nisem lovil svetih rib v njihovih ribnjakih! Nisem ustavljal vode, kadar ji je bilo teči! Nisem presekal vodenega traka, kadar se je razprostiral! Utrinjal nisem svetega ognja, kadar bi mu bilo goreti. Okrnil nisem božanskega kroga pri njegovih božanskih ponudbah! Odbijal nisem volov od božanskega dobra! Nisem ustavljal nobenega boga v njegovih svečanih obhodih! Čist sem! Čist sem! Čist sem!

POTOP SVETA.

(Iz epa „Gilgameš ili Nimrod“).¹⁾

„Nečem umreti,“ govori Gilgameš, „kakor prijatelj moj Eabani, potečem z brzimi koraki k silnemu Ut-napištimu, da zvem od njega, kako postajaš brezmrten.“

Prišedši po raznih zgodah in nezgodah v zemljo blaženih k Ut-napištimu, mu reče: „Ti nisi drugačnega kova, tak si, kakor jaz. Kako si došel v skupščino bogov, kako si iskal življenje?“

Ut-napištim reče njemu, Gilgamešu: „Hočem tebi, Gilgameš, odkriti nekaj tajnega, hočem ti ovaditi tajnost bogov. Mesto Šuripak, ki ga poznaš (ležalo je na Evfratu), je staro mesto: bogove, ki tam stolujejo, je nagnilo njihovo srce, da ga potopijo. V njem je otec Anu, svetnik njihov Bel, glasnik njihov Nimib, vodja njihov Junagi. Ninigiazig (gospodar modrosti?) Ea je govoril z njimi in izpripovedoval razgovor njihov hiši od trstike:

„Hiša od trstike, hiša od trstike! Zide, zide! Hiša od trstike, čuj! Zid, razumej! Človek iz Šuripaka, izteši hišo, gradi ladjo! Napusti bogastvo, išči življenje! Zanesi v ladjo „zrna življenja“ vsake vrste! Ladji, ki jo imaš graditi, naj bo mera izmerjena, širina naj odgovarja dolžini! Postavi jo tja „k morju!“

Razumel sem in rekel Ei, gospodarju mojemu: „Glej, gospodar moj, kar si evo zapovedal, to sem vzel, poln spoštovanja, na pamet ter bom izvršil! A kaj naj rečem mestu, narodu in starejšinam?“

Ea je otvoril usta svoja, pregovoril in rekel meni, slugi svojemu:

„Tako moraš govoriti, človek, njim: Ker me je Bel proklel, nečem več stanovati v vašem mestu in nečem več položiti lica svojega na zemljo Belovo, ampak se odpeljem dol k morju in hočem tam pri Eu, gospodarju svojem, stanovati; on bo dal, da dež obilno pada na vas.“

Vse, kar sem imel, sem vkrcał v njo; vse srebro, ki sem ga imel, sem naložil v njo; vse zlato, ki sem ga imel, sem namestil v njej; vrste življenskega semenja, ki sem ga imel, sem natovoril na njej. V ladjo gor sem spravil obitelj svojo in vso svojto svojo. Živali s polja, zverjad s polja, vse sinove rokodelcev sem spravil gor. Čas je odredil Šamaš:

„Ko gospodarji tmine nekega večera pustijo, da pada blaten dež, tedaj pojdi v ladjo in zтвори vrata svoja!“

Ta čas pride. Gospodarji tmine pustijo nekega večera blaten dež. Pogledal sem dnevu v lice, strah me je bil, gledati v dan. Vnišel sem v ladjo in zatvoril vrata svoja. Zapovedniku ladje, mornarju Puzur-kur-galu, sem predal „veliko hišo“ (ladjo) in vse v njej.

Čim zabeli žarek jutra, se nebu z dna dvigne črn oblak. Ves dan je silno besnela burja, a voda se je kakor vojni vihar spustila na ljudi. Brat ne vidi brata niti ne poznajo človeka na nebu. Bogovi so se bali poplave, udarijo v beg in se umaknejo, vzpnejo se na nebo Anuovo. Bogovi se stisnejo, kakor pes čepe odreveneli.

Ko pride sedmi dan, prestane burja, potop, vihar vojni. Morje se umiri in vihar, ki donese nesrečo, se utiši, poplava nastane. Ko sem gledal v dan, se je vse ljudstvo izprevrгло v blato. Ko se je rodila dneva luč, sem pomolil, otvoril otvor za zrak in padel je dneva žarek na „zid nosa mojega“; pokleknil sem, zaplakal, z „zida nosa mojega“ mi teko solze. Zasegel sem z očesom prostor okoli po morju. Po 12 dvojnatih urah se prikaže otok. Ladja je došla do Nizira. Brdo Nizir ustavi ladjo.

Ko pride sedmi dan, pustim goloba. Golob odleti in se povrne; ker ni našel, kjer bi stal, se vrne. Tedaj pustim lastovico in ona se vrne; ker ni bilo prostora, da se ustavi, se vrne. Tedaj pustim — a pustim gavrana. Gavran odleti in vidi, kako voda pada; začne jesti, graktati, a se ne vrne.

Nato pustim na vse štiri strani in žrtvujem jagnje in prinesem na najvišjem vrhu brda žrtvo livanico. „Sedem in sedem“ adagur-posod postavim tja, naspem med njih trtike, cedrovine in mirte. Bogovi začutijo vonjavo, bogovi začutijo ugodno vonjavo, bogovi se zbero kakor muha nad žrtvo.

Čim pride Bel, opazi ladjo in se razsrđi; z gnevom plane na bogove, na Igige (svetle duhove neba):

„Ali je kdo, ali je katera duša pobegnila? Noben človek naj živ ne uide sodu!“

Ea otvori usta, izpregovori in reče silnemu Belu: „... Jaz nisem izdal skrivnosti bogov. Jako pametnemu sem dal, da vidi v snu, in tako je seznal tajno bogov.“

In začeli so zbor zborovati, a Bel ide gor v ladjo, mi prime roke, odvede gor mene, odvede gor ženo mojo in da, da poklekne kraj mene; dotakne se ledij naših (hrbta našega) in nas blagoslovi:

„Prej je bil Ut-napištim človek. Sedaj naj bosta Ut-napištim in žena njegova taka, kakor smo mi bogovi, naj stanujeta daleč na ustju rek!“

¹⁾ Ime glavnega junaka so čitali različno: Izdubar, Gišdubar pa Namrudu (Nimrod), nazadnje: Gilgameš.

EDOUARD ROD.

(KULTURNO-LITERARNA ČRTICA).

(Dalje).

Leta 1887. se je ponudila Rodu stolica primerjalne slovstvene zgodovine v Ženevi, kakor nalašč za pisatelja francosko-nemško-italijanske vzgoje; l. 1889. pa je obelodanil roman „Le sens de la vie“. Ta filozofski roman ga je prvokrat proslavil in je pravzaprav le nadaljevanje prvega. Njegov junak je premagal brezupni nihilizem, zbral vse svoje moči in svojo voljo, se strmoglavil v življenje in oženil. Sedaj ni več sam, ljubav do drugega bitja mu izpolni praznoto v srcu, cilje ima, njegovo življenje ima smoter. Snobski egoizem in diletantizem se razplini kakor duhomoren sen. Enostransko razvita razumnost je vzrok vse moderne bolesi in zla; to je alfa in omega prvih dveh Rodovih romanov. Njegov junak jame iskati uteho v skesanem naboženstvu. Zaide v labirint dogmatskega pravoverstva, se oklene cerkve, toda zastoj. Vsi poizkusi so brezuspešni. Verstvo oficijelne cerkve je samo še zunanji lesk in lišp, izza kojega diši po gnili praznoti. Usta šepetajo iskrenožarke molitve, ali srce je mrzlo in jih ne razume. Kar je v njem ostalo, je le neka moderna, iz modnih modroslovij povzeta, nedogmatska etika.

Tretji njegov psihološki roman, „Les trois coeurs“ (1893) nam prikazuje junaka prvih dveh romanov kot nesrečnika, uničenega od mrzličnega čuvstvovanja in prekipavajuče strasti. Razkošje ljubezenske sreče mu vzame še ostalo voljo, njegova nezvestoba stane njegovo ženo in hčerko življenje, on pa vidi na koncu le še svojo ničevnost in ničevnost brezvsebinskega svojega življenja.

Sledeči Rodovi romani so večinoma študije strasti nedopustne, prepovedane ljubezni. Z neumornim mirom in jasno resnobo izsleduje pisatelj njen egoizem, gizdavost, goljufivost, elementarnost. Kot moralist-sociolog ne posveča nič manj pažnje skritim in odkritim vzrokom ter posledicam današnjega zakonskega in spolnega vprašanja, vendar pa nam podaja svoje tozadevne nazore le v konkretnih oblikah dogodkov in duševne

analize ter se vzdržuje vsakega dogmatizovanja ali pridodajanja o potrebnih reformah. Kljub veliki, v značaju njegovih sujetov ležeči nevarnosti se je izognil Rod moralizujučemu pridigovanju svojega proslulega rojaka in suhoparnosti nekaterih svojih vrstnikov, kojih romani spadajo v kak strokovnjaški časopis in ne med beletristiko. Ne razlaga svojih naukov, ne vsiljuje jih nikomur, noče poboljšati nikogar, le celotna vsebina diha mračne, pesimistične njegove ideje, ki si jih mora povzeti iz romanov čitatelj sam. „La sacrifice“, „Scènes de la vie cosmopolite“ (1890), „La vie privée de Michel Teissier“ (1894), „Le silence“, „La seconde vie de Michel Teissier“, „Les roches blanches“ (1895) so romani o modernem, od enostranske razumnosti ali sentimentalnosti ogoljufanem človeku, ki skoraj nevede ruši zakone, veljavne od pamtiveka za ves družabni sestav, in se prepozno kesa ob grobu svojih sanj. To je fatalist Rod. Vsak prestopek družabnega reda, naj bo že zaveden ali nezaveden, se prej ali slej nujno maščuje, naj si bo že na prestopniku ali na drugem nedolžniku. Sodobna družba mu je orjaški mehanizem, delujoč po gotovih, strogih pravilih, ki jih brez kazni ne more prestopiti nihče. Kakor nobeden drug poudarja Rod zle posledice prelomljene zvestobe, poteptane morale, fantastične gonje za iluzijami. Usoda je vsakomur za petami, njeni udarci veljajo ne samo krivcu, ampak tudi krivčevim svojcem in drugim nedolžnim žrtvam, in naj si bo intriga še tako prekanjeno zavita. Kdor se noče slepo strmoglaviti med zobce nezmerne kolesja, kakor je zverženi sodobni družabni red, temu ne preostane nič nego odrekanje. Morala, dobro in zlo, istina in laž so Rodu pozitivne sile, veljavne vsekdar in vsepovsod, in zato je upor posameznikov ničeven, brezpomemben. Nejasnost glede teh vesoljnih moči je vzrok naše brezcilnosti, ki semtertja ni brez tragičnega humorja. Zato je primešal Rod težkim razmišljanjem svojih romanov malo skrič in fine iro-

nije; tudi on zna ustvariti tu in tam kakšnega minijaturnega Homaisa, ki v svoji prostodušni omejenosti izblekne kako neslano, toda v gotovih slučajih pikro resnico o njemu nerazumljivem počenjanju modernih breznačelnežev.

Leta 1896. je Rod hipoma prenehal z razglabljanjem zapletenih psiholoških problemov. Domotožje mu je pričaralo krasoto švicarskih gorâ v vsem njenem deviškem sijaju, utehe žejni duh je zaželel solnčnega smeha zdravih, nepokvarjenih domačinov in tako je nastala cela vrsta švicarskih romanov, odlikujočih se od drugih ne samo po preprostosti, dovršenosti, lažjem, mehkejšem jeziku, ampak tudi po veselejši vsebini, finejši zaokroženosti in mojstrskem risanju milijêja. „Scènes de la vie suisse“, „Dernier refuge“ (1896), „Là haut“ (1897), „Le menage du pasteur Naudié“ (1898), „Mademoiselle Annette“ so himne strogi alpinski krasoti, brez filozofije in psihologije. Tiha zadovoljnost s svojo usodo, veselje do krepkega dela in ljubezen do gorate domovine dihajo iz teh romanov. Radi milijêja jih sicer ne čitajo toliko in tudi avtor jih ni posebno cenil, a so vendar boljši umotvori nego psihološko-filozofski romani.

„L' inutile effort“, povest o duševni tragediji mladega človeka, ki ne sluti nobene odgovornosti v svojih ljubezenskih igrah, tvori prehod od psihološko-etičnega k psihološko-socialnemu romanu. Z neizprosno logiko slika Rod razvijajočo se krizo lahkomišelnega zakonskega moža, ki bi nedolžno svojo nekdanjo ljubljenko, okrivljeno, da je utopila svojo hčerko, lahko rešil smrtne kazni, a se boji domačega škandala, odlaša, omahuje in se ojujači šele, ko so vsi naporji že zaman. V osebi Raymond Perreusa je popisal tudi samega sebe, svoje razmišljanje in svojo metodo; prav tako, kakor je popisal Maupassant avtorja samega.

Kriza v mišljenju sodobne družbe, ki se je pojavila začetkom osemdesetih let, se je medtem razvijala, rastla in se osredotočila na gotove probleme. Reakcija proti materijalističnemu pozitivizmu je dospela do vrhunca. Proroki, ki so v imenu znanosti pred 20 leti propovedovali vse-

osrečujočo moč vede in prihod zlate dobe za vse narode, ki se bodo ob bratovskih poljubih srčno sprijateljili, so ali že pomrli ali pa v skromnih časnikarskih člankih obžalovali v pretiranem navdušenju napisane trditve. Ljudstvo, zlasti oni mnogoštevilni sloji, spadajoči k polinteligenci, je pričakovalo, kakor se to godi vedno in povsod povodom večjega duševnega ali materijalnega preobrata, takojšnjo absolutno srečo in absolutno resnico za vse in o vsem, česar veda ne more podati in česar sama nikdar ni obljubila. Iluzije so bile torej razdejanje in potrto vseobšča.

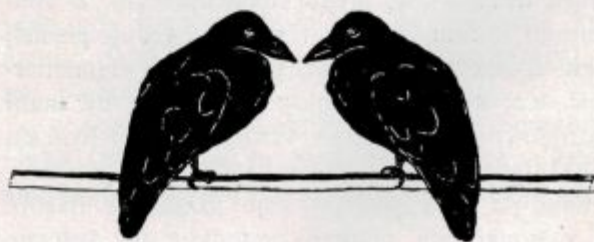
Kakor vseučiliški profesor v Jeni von Ruville, ki je prestopil k katoliški cerkvi, vidi mnogo diletantskih učenjakov — in da je bil Ruville tak, za to imamo eklatantne dokaze — edino rešitev v neomejeni avtoriteti, ki jo je ohranila katoliška cerkev, in v oživiljenju srednjeveške mistike.

Toda desorganizacija republike, nebrotjni javni škandali in prepočasno delovanje parlamentarnega stroja so omajali zaupanje v sodobno ljudovlado. Socijalistična propaganda in revolucionarni sindikalizem pa sta začela nadaljevati tam, kjer so nehala humanitarska in prostozidarska društva pred l. 1870. t. j., tisti sentimentalni kratkovidneži, ki so se cedili od ljubezni in prijateljstva do nemških tovarišev ter sanjarili o federativni evropski državi.¹⁾ Iz vesoljnega inozemstva so prišli krošnjari na Francosko najabsurdnejši strujarji z novim „svetovnim naziranjem“, mladina pa jih je sprejemala z odprtimi rokami upajoč še vedno, da ima morda kateri vendarle patent na absolutno srečo in resnico. Vsi mogoči misticizmi, spiritualizmi, pretirani optimizmi itd. so poganjali ko gobe jeseni. Dočim je prospevala na kmetih stara, s še poganskimi primesmi združena pravovernost, je zagospodoval v mestnih in posebno v inteligentnih krogih literarni, amoralistični ateizem.²⁾

¹⁾ Glej: Goyau: Patriotisme et Humanitarisme.

²⁾ Weber: La France au point de vue moral, Revue de Metaphysique et Morale, 1900.

(Konec prihod.)

IDILA.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Po polletni literarni suši — od junija meseca ni prišla nobena izvirna nova leposlovna knjiga na svetlo — beležimo sedaj o Božiču več knjig: izšle so knjige „Matiče Slovenske“ in nekoliko založnin privatnih tvrdk.

Milčinski Fran: Pravljice. (Z risbami G. Birolle in M. Gasparija. 1911. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Str. 135). To je knjiga, kakor je dosle nismo imeli nobene. Narodna poezija in umetna obnem, t. j., narodni motivi so umetno obdelani, čisto jih je več združenih v enoto, včasih so nekoliko izpremenjeni. Dikcija se naslanja tesno na narodne pesmi, celo ritmus in rime se pogostoma čutijo. Poznavalcu narodnega pesništva zveni vse to kakor glas iz znane, ljube oddaljene dežele ter ga spominja — domovine. Vedeli smo že dolgo, da izidejo te Pravljice; nekatere smo tudi že poznali; saj jih je Milčinski čital v Mestnem Domu ljubljanskem in mladina jih je slušala z velikim zanimanjem. Ni dvoma, da jih bo mladina tudi rada čitala, a čital jih bo z naslado (vsaj večino) i odrasli človek. Baš v tem se kažejo takozvani mladinski spisi kot pravi mladinski spisi,

če jih z užitkom čita vsakdo, kdor je poeziji pristopen. Milčinskega Pravljice bo (z malo izjemami) čital odrasel človek vse s pridom, za manjšo deco bodo mnoge po vsebini in jeziku previsoke. Poprečno bodo ustrezale koncu ljudskošolske dobe in srednješolskim letom. Prva, „O dušici majceni“, ki kaže otroka kot žrtev materino in oznanja srečo otrok kot veselje staršev v starih letih, je nazorno lepa, a idejno primernejša za odrasle. Druga „Premalo zemlje“ nima toliko poezije, a je bolj zastrašujoča. „Volk Rimljan“ bo umljiv deci (in narodno izpodbudjen), a je s poetičnega stališča manj vreden. „Zakon itd.“ izgublja vrednost, ker sloni očitno le na dvoznačilnosti besede „zakon“, ki sama na sebi ne drži dobro stavbe. „Neusmiljenega graščaka“ bodo čitali, dasi idejno ni na prvem mestu. Deci pristopen in vendar tudi idejno močan je „Trdoglav in Marjetica“ (Pov. mož, Trdoglav, Matjaž), istotako izvrstna za otroke in idejna je „Bridka smrt in Tomaž“ (Ljudje so si sami krivi, če smrt, pijana, kosí brez reda vse, kar ji slučajno pride pod koso). „Cigan kralj“ je čiten za otroke, dasi otrokom

ne množi misli. Poezijo, čitnost in idejnost pa družiti v enaki meri „Krivični mlinar in njegova hčerka“ (S pesmijo o lepoti telesa in o radostih sveta, o slavi napuha, o slaju zavisti itd. se ne premaga peklenški gospodar, zagosliti mu je treba neizrečeno lepo pesem o upanju, odpuščenju in odrešenju) — ni čuda, če je baš ilustracija o tej pesmi deta tudi knjigi na čelo. Manjše vrednosti je „Vila“, čitna bo „Laž in njen ženin“, dasi je pointa „morje gori — torej pečene ribe“ nekoliko prosta. V „Mladi Bredi“ je tragika nar. pesmi izpremenjena v zmago poštenosti. Poetična je „Kovačeva hči“, najinljivejša pa je „Mačeha in mamica“ (poleg prve); zabavno-poučno „se je žival pogovarjala“. Poezija odlikuje „Omerja in Omerko“, a sledeča „Prav ne stori, kdor daleč svojo hčer moži“ ima premoralističen in staroverski naslov. „Desetnica“ je lepa, zadnja „Gospod in hruška“ pa zabavna in socialno poučna: skupni interesi so iz medveda, lovca, palice itd. napravili pobratime, ki nočejo več robovati gospodarju. Pa naj bi bil šel gospodar sam po hruške! Toda ko bi že od začetka in vedno vladala taka modrost na svetu, kje pa bi ostala poezija, tragika itd. s svojimi pravicami? „Kje bi bila potem ta historija?“ S to srečno, lahko humoristično mislijo končuje Milčinski svoje „Pravljice“. Jaz pa pravim: Zakaj pa bi bil jaz filolog, ako bi svojega referata, ki govori toliko hvale, ne končal z jezičnim prikorom, da „se je spremljalo (!) dragega izselnika na njegovih zadnji poti“ (str. 41.)?

Kristan Etbin: Samosvoj. (Drama. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Str. 122. Cena 2 K, vezana 3 K). Ivan Romè je veleposestnik in arheolog na Preljevem, graščini nekje na Kranjskem; z „družbo“ in z Ljubljano ga veže le njegova sestra Marjana, ki se je razvila v damo konvencionalnih form, poročena s pl. Stranomom, uradniškim štreberjem, ki zre v ministristvo. Romè je strasten arheolog; izkopavanja na lastnem posestvu so mu dala problem, ki ga upa rešiti le, če bi kopal tudi na bližnjem zemljišču kmeta Komarja. To zemljišče hoče radi tega kupiti za vsako ceno, dasi mu oskrbnik pravi, da ni vredno niti ene desetine kupnine. Kmet ga pa sploh noče prodati („Svet sem podedoval po očetu in dobil ga bo moj sin. Danes se začne svet drobiti, potem pa sveti Pavel ne ve, kdaj bo konec.“ — Prvo dejanje). Sedaj se loti Romè nasilstva, slonečega na paragrafih. Svoji sestri, ki potrebuje za „plezanje po činovniški lestvici“ 10.000 kron, posodi to svoto, a ona mu izposluje uradno razlastitev kmeta Komarja. (Drugo dejanje). Komar je težko zadet, vendar je v obupnem svojem položaju pripravljen, dovoliti kopanje na svojem zemljišču, ki ga seve po sveti svoji pravici še vedno smatra za svoje, dá, celo sam hoče pomagati, če le zemljišče kot tako ostane last njegova in njegove rodbine; ko pa je Romè odbil tudi to; je v Komarju vzklopela jeza in zamahnil je s sekuro — a bil je aretiran ter odgnan v preiskovalni zapor. (Tretje dejanje). Ko je bil iz preiskovalni zapor končan, je sklenil, z ogorčenimi kmeti iti na Preljevo. (Četrto dejanje). Tu so mu razbili in pobrali njegove arheološke svetinje ter jih pometal v vodo Melnico. „Čemu sem živel“, pravi Romè končno in: „Zakaj sem živel?“ — Drama je, kakor je videti, socialna, a temeljni motivi dejanja se nam zde prav slabi za — drama; bili bi dobri za burko, kakor je Detelov „Učenjak“. Ali bomo človeka, ki more radi starih črepij upropastiti živo življenje cele rodbine, imeli za normalnega ali v današnjem družabnem redu mogočega? S katerimi §§ bi se dala dandanes doseči taka ekspropriacija zemljišča? Zlasti, ker je kmet pripravljen, pustiti kopati, le lastnik bi rad ostal. Vsa ta nasilnost bi bila morebiti mogoča pred sto in sto leti (zadnji prizor, ko kmetje plešejo in razbijajo po graščini,

spominja gospoda Mehovskega v Aškerčevi „Stari pravdi, — to navajam le, da pokažem, v katerih časih bi bilo vse to verjetno), toda takrat ni bilo na graščinah tako vnetih arheologov. Do najnovejših časov so §§ malo čuvali starinstvo in je neverjetno, da bi radi zgodovinsko-teoretične kaprice Romètove na tako brutalen način uničevali sveto pravico živih ljudi. To-le zadnje je pravzaprav bistvo dejanja Kristanove drame, a načelo, ki se pri tem kaže v svoji vrednosti ali nevrednosti, je načelo samosvojnosti, individualizma ali „trde buče“. Romè je samosvoj (trda buča kakor kmet Komar) in zameta parlamentarstvo in socialnost, češ, moder je človek lahko zase, ne za druge, „vso moč zajema iz sebe, vse cilje ima v sebi in tudi vse zakone.“ To upropasti njega samega, mu uniči „črepinje“, a postane zanj tragično, ker mu spravi od hiše hčerko; ta se čuti tudi samosvoj, „zakon njene duše ji predpisuje pot“ k profesorju — samcu. Sam svoj je tudi Komar, a uspeh (vsaj vnanji) doseže šele, ko se asociira, zveže z drugimi kmeti v skupno akcijo. Samosvojnost v asociaciji, ki rodi dolžnosti ne le do samega sebe, je očitno drami dala ime. — Kakor se vidi, smo poznali vsebino in motive drame; a nismo še imenovali osebe, ki nastopa v drami s precejšnjo vlogo; to je profesor Mižan; njegova uloga je, kakor je, prevnanja, tako da se čudimo, kaj sploh dela ta umni mož na gradu; ali ga je potegnila tja arheologija ali „neologija“, t. j., Romètova Ivanka, ki ljubi gozde in življenje? To bi moralo biti tesneje zvezano z glavnim dejanjem. — Smatrali smo za svojo dolžnost, poudarjati vse to; zakaj visoko cenimo dramske zmožnosti g. E. Kristana.

Dr. Alojz Kraigher: Školjka. (Drama v treh dejanjih. Založil L. Schwentner. Ljubljana, 1911. Str. 120). — Kdo nalikuje školjki s skritim biserom? Ali 23letna žena trgovca Tonina, Pepina, ki je videla najprej greh svojega očeta in ga brž doživela sama ter živela v njem, dokler ni končno začutila „prave“ ljubezni; in sicer ljubezni do svojega svaka Maksa? Ali je „školjka“ Maks, ki je v njem Pepina ugledala vrednost, ko se je bila naužila tega in onega in Maksa samega? Vsekakor nam gre v tej drami za seksualni problem, za vprašanje, ali je v kaki notranji zvezi seksualni greh z „ljubeznijo“. In zdi se v drami, kakor da bi se ljubezen mogla pojaviti poleg „greha“, kakor da bi si oboje v idealnem slučaju moglo in moralo biti vzporedno. Kdor pojmuje to idealnost kot golo vzporednost, bo lahko mislil in kumuliral slučaje, kjer nastopa eno (greh) brez drugega. Dr. Kraigher je nagomilil take slučaje; vse prešestuje — „križem križčki“, mačeha in pastorka, oče in hči, mož in svak, odvjetnik in zdravnik — le pokojna mati „junakinje“ Pepine ne dobi madeža, ker se (mislim) sploh ne omenja. — Pepina ima frivolno prijateljico, seveda ženo, ki je bila nekdanj študentom „profesorica ljubezni“, a je pozneje ljubezen izvrševala kot profesija. Toliko eksemplarjev v enem samem malem mestecu — na Gorenjskem — bi ne moglo obstati dolgo, ko bi se bolj poudarjalo drugo razmerje med „grehom“ in „ljubeznijo“, razmerje njune kavalnosti, t. j., ko bi se v račun vzela brezdvomna in stokrat blagoslovno delujoča činjenica, da se iz spolnosti razvije pravo, globoko in plemenito prijateljsko razmerje. Prav radi tega, ker spolnost rodi tak duševni sad, je izključeno, da bi se na enem malem mestu nakopičilo toliko „greha“ brez „ljubezni“. Število „greha“ pada seveda tudi s tem, da marsikak grešnik „zažge barko za seboj“ in postavi na mesto ljubimkanja, ki je „laž vseh laži“, ljubezen, ki je „resnica vseh resnic“. In onega takega, pozno spokorjenega mladega starca vidimo v zdravniku dr. Podboju, ki zastopa očitno nazore pisatelja, tudi zdravnika. S seksualnim problemom se izprepleta splošno

žensko vprašanje, materinstvo in emancipacija žene, ki jo oškoduje ljubezen, ki pa se maščuje nad moškim z grehom. Vse to stopa kot teorija v zadnjem činu tako zelo v ospredje, da od dolgih teoretičnih izvajanj trpi obseg in razvoj konkretnih dogodkov drame. Dogodkov je že tako malo; reducirati se dajo na to-le: Pepinin svak, Maks, je začutil vest ali, kakor je naknadno spoznal, nekak strah pred samim seboj ter je hotel ostaviti hišo svojega brata in je šel, dasi ga je Pepina zadržavala. Ker je bila hiša sploh polna starih ljubimcev Pepininih, se je njen mož ustrelil. Okoli tega maloobsežnega dejanja se vrti vsa drama, ki kaže zanimivo okretnost v dialogu in često zelo duhovite preokrete v njega razvoju. Ali enega dojma se ne morem ubraniti: Vse je preenkako pobarvano; zato je umetnost izključena, posebe še tragika. Drama hoče biti naturalistična v smislu črnih barv, a to ji jemlje umetniški značaj, ki temelji v raznih razmerjih. Začetek je v tem oziru boljši nego nadaljevanje in konec; v začetku se uveljavlja simbolnost, na pr. očitna simbolika sočne hruške, ki Pepina vgrizne v njo, „da se ji sok cedi od ustnic,“ zlasti pa turistika, znak boja in moči, simpatija Pepinina. Ali se je iz Pepine „izbubala turistinja“? Šla je končno med sodrgo... Bilo je to takrat, ko se je pisalo „fin de siècle“ — tako namreč označuje pisatelj dobo, v kateri naj si mislimo dogodek drame. Tako smo radi označevali čas in njega značaj pred kakimi 10 leti; dandanes je redkeje najti tako označilo. Zdi se mi, da tudi sama naturalistična smer drame spada v dobo, ki smo jo že preživeli. In res je bila drama zasnovana in njena prva redakcija končana že pred več leti. Pri prvih zasnukih je deloval z gled moderne, pri končni redakciji pa najbrž Cankar osebno. Naj posnamem sedaj svoje misli o delu: Kraigher je z jako roko posegel na polje moderne socialno-psihološke drame in v težak problem, a snovna tendenca je pokopala umetnost. Zato bo dramo šel dvakrat gledat v gledališče le tisti, ki hoče z njeno snovjo ugajati svoji čulnosti. Tisti, ki teoretično rešujejo seksualni problem, jo bodo čitali.

Ogrizović Milan — Veritas Louise: Hassan-aga's Weib. Drama in drei Akten nach Goethe's Ballade von Milan Ogrizović. Aus dem Kroatischen übertragen von Louise Veritas. (Als unverkäufliches Manuskript gedruckt und im Buchhandel nicht zu kaufen, daß für Theateraufführungen und daher als Bühnenmanuskript zu beziehen. Für sämtliche Bühnen aller Länder im Verlage des Dr. O. F. Eirich, Hof- und Gerichtsadvokat, Wien II., Praterstraße Nr. 38. — Wien, 1910). — Ogrizovićeva drama „Hasan-Aginica“, ki smo o njej obširneje govorili v zadnji številki „Slovana“, je s tem stopila med široki svet; kakor čujemo, je že sprejeta v repertoar neke dunajske pozornice. Pri tem prevodu, ki ga pa nismo natančneje primerjali z izvornikom, nas v naslovu moti izraz „nach Goethes Ballade“, ker se zdi, kakor da je Ogrizović spisal dramo po kaki izvorni Goethejevi pesmi, in vendar je Goethe le prevedel jugoslovansko narodno pesem. Hrvatska dramatika si je zadnji čas v slovanskem svetu priborila upravičen ugled; Vojnović je zanesel njeno slavo med Čehe, Poljake in Slovence. Ogrizović je brž za njim. Če je pred 140 leti narodna pesem „Hasan-Aginica“ zbudila pozornost zapadnega, zlasti nemškega sveta in ga zavzela za jugoslovansko narodno pesništvo sploh, je sedaj želeli, da bi umetna „Hasan-Aginica“ nastopila enako zmagovito pot ter stekla priznanje plodovom našega uma. — Za Dav. Todorovićem, ki je v „Brankovem Kolu“ 1908 priobčil dramsko sliko „Hasanaginico“, in za Ogrizovićem, čigar hrvatski izvornik izide v kratkem že v 2. izdanju, je ta sujet dramski obdelal tudi Srb A. Šantić.

Dr. V. Korun: Spake. (Satire, humoreske in drugo.) Založila Kleinmayr & Bamberg, 184 str., cena broš. K 1'60, vez. K 2'40.) — Poljudno humorističnih spisov nimamo v izobilju. Zato nas veseli, da je dr. Korun v svojih „Spakah“ zbral nekaj svojih podlistkov in nekaj novih črtic. Dr. Korun pripoveduje ljubeznivo in povsem neprisiljeno, sebi in čitateljem v kratek čas in ne da bi iskal literarnih efektov. Pripoveduje o vsakdanjih dogodkih, kakor se pripoveduje v neprisiljeni družbi, zdaj ošvrkne to, zdaj ono našo smešno stran in se zadovoljno muza. Pripoveduje povsem enostavno, kakor se enostavno govori v družbi, ko človek ne gleda na to, da bi kolikor mogoče umetno zakrožil besede. Zato je njegova knjiga navzlic svojim tehničkim nedostatkom simpatična.

Fr. K.

Trnovec M. A., Venec povestic. (Po raznih livadah spletel **, častni grajanin bolzeški. V Trstu 1910. Tisk in naklada tiskarne Dolenčeve — Fr. Poličeve. Str. 64.) Pa to niso povesti, t. j., spisi v nevezani besedi, ampak to so verzji, pesmi, in sicer sami prevodi raznih balad in romanc. Zastopani so Poljak Mickiewicz s 6 pesnimi, med njimi „Svitežanka“, Puškin z 2 pesnima (ena je „Črni zavoj“, ki jo je že prevedel A. Medved, gl. Veselovo-Aškerčev „Rusko antologijo“), Vraz z eno, „Lovec“, Goethe z „Vilincem“ = „Erlkönig“, Heine z 2 (ena je „Na Sveto Goro“ = Die Wallfahrt nach Kevlaar) in še nekateri drugi pesniki. Prevodi so prav za prav čitni; gospodu Ternovcu se ne more odrekati zmožnost pesniškega prevajanja, le da bi ga nesrečna filologija ne zavajala na polje jezikovnih eksperimentov, ki kršijo glavno pravilo vsega oblikoslovja književnega jezika: usus tyrannus. Oblike, kakor „kde“, „mijajo“ (od „miniti“!), „obvisnem“ (= obvisi), (bolzeški = buzetski) so nemogoče! S takimi poizkusi uniči g. Trnovec svoje lastno delo. Temu delu kot takemu bi želeli več blagoslova; kakaj poteka iz očitnega idealizma; le idealizem more narekovati take besede, kakor jih čitamo na ovoju Trnovčeve knjižice, češ: „Tem bukvicam nisem zarezal (!) cene. Kdor jih pa dobi, naj blagovoli pokloniti po svojih močeh primeren davek občestvu (!) svetega Cirila in Metoda.“

Sajovic Gvidon dr.: Slovenski Sokolski koledar za l. 1911. VI. letnik. (V Kranju 1910. Izdal in založil vadiateljski zbor Sokola v Kranju. Tisk tiskarne Iv. Pr. Lampret v Kranju. Str. 159). Ne radi opreme, ne radi slik, ki so v knjigi, naznanjam vesel ta koledar, ne iz umetniških ali literarnih razlogov, marveč radi ideje, ki jo zastopa in prikazuje. „Sokolska misel je vedno premišljevanje, večno stremljenje po vsestranskem izpopolnjevanju,“ (dr. Pestotnik), je cenitev prirode, pa njen razvoj. Sokolska misel je tista stran našega socialnega življenja, ki jo pomeni koračnica „Naprej zastava Slave“; in zato je čisto umestno, če čitamo za Pestotnikovim uvodnikom prof. Pirnata članek o tej naši budnici (in nje skladatelju Dav. Jenku). Sokolska misel je misel zdravja, optimizma, veselega napora, ki se ne joče, ker ne — utegne; zato je umestno, da je uredništvo oskrbelo članek o Stanku Vrazu, pravem slovenskem „sokolu“ naše preporodne dobe, ki je pel v „Djulabijah“:

„Domovina moja,
polna solčnih žarkov,
mati si sokolov,
mati si junakov.

Vedno sokolove,
sinke vid'la zdrave!
Nad teboj izišle
zvezde, polne slavel!“

Koledar obsega razen strokovnih navodil in poročil o l. 1910. tudi shematizem slovanskega sokolstva in pregled slovanskih sokolskih časopisov.

Časopis za zgodovino in narodopisje. (Izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. 7. letnik, 3.—4. snopič. Str. 145.—396). Ta dvojnati snopič, ki obsega skoro 250 strani, je Zgodovinsko društvo povsem posvetilo „spominu Stanka Vraza“, kakor je povedano na l. strani in kakor kaže vsebina sama. Zgodovinsko društvo ima svoj temelj v slovenski pokrajini, ki je ožja domovina Stanka Vraza; zato je umevno, če se ga je letos spomnilo s posebno pijeteto. So pa tudi v vodstvu društva možje, ki ne uvažujejo Vraza samo za to, ker je mož — zgodovine, ampak tudi za to, ker je simbol ideje in signal bodočnosti. Knjiga sama je znanstvena publikacija, ne v tem smislu, kakor je bila lanska Drechslerjeva knjiga, ki je sinteza vsega Vraza, ampak znanstvena publikacija, ki množi gradivo in razsvetljuje poedine strani Vrazovega življenja in delovanja. Sodelovali so dr. Ivan Prijatelj z uvodno razpravo „Vrazovo popotovanje po Slovenskem“ in s člankom „Nekaj Vrazovih slovenskih dopisnikov“. Dr. Fr. Kidrič: „Paberki o Vrazu“ (n. pr. „Vrazove študije“, „Vraz in Grün“), „Herzog kot srednik nad Vrazom in Grünom“. „Bibliografija Vrazovih spisov in korespondenc“. Dr. M. Murko: „Vrazove za tisk pripravljene slovenske pesmi“. „Stanko Vraz v Solčavi“. Beranič Dav.: „Vrazovi zapisi narodnih melodij“. Dr. Štrekelj K.: „Drobnosti o Vrazovem delovanju (zlasti o nabiranju nar. pesmi in melodij)“. — In v tej knjigi nahajam prekrasno potrdilo za mnenje, ki sem ga naglašal že tolikokrat, namreč za mnenje, da Vraz „ni mogel dati (slovanskim stremljenjem one dobe) slovenskega odgovora“, zato ne, ker je kot sin svoje ožje domovine stal malo v slovenskem življu; z drugimi besedami: slovenske ideje v smislu današnjega obsega in današnje enotne slovenske zavesti takrat sploh še ni bilo — manjkal ji je vsaj en del. Zato pa je bil tudi Prešernov odgovor slovanskim stremljenjem one dobe ne slovenski v današnjem pomenu te besede, ampak individualen, recimo kranjski ali gorenjski. Prim. celjskega okrožnega glavarja Waldheima izjavo, da vidijo (štajerski) Slovenci v Kranjcih tujce (str. 183. Prim. tudi str. 272.) — Letos sem o priliki izrekel misel, da je „Novice“ rodil, kolikor se njih nastanek tiče v lade, morebiti strah pred ilirizmom; t. j., da bi zatrl sumljivi ilirizem, nas razdrobili in s tem na videz oživili, faktično pa uničili, so dali „Novicam“ „rasti veselo“. Ta moja slutnja se mi množi sedaj, ko čitam, da si je dal Sedlnitzký akte o Vrazovih potovanjih nanovo predložiti l. 1842., ko je postalo ilirsko vprašanje tako akutno, da se je (začetkom 1843) ilirsko ime prepovedalo. Škoda, da o tem ne čujemo več v tej publikaciji. — V knjigi čitamo take-le besede: „Potujoči literat“ bi se mogel imenovati Stanko Vraz. Zakaj ni ga bilo pred njim in tudi za njim slovenskega pisatelja, ki bi bil slovensko domovino tolikokrat prepotoval kakor on. Liki pravilni princ se je pojavljal v svoji za Slovence eksotični obleki (rdeče podšiti surki in raven-kapi) letos na tem, drugo leto na onem koncu Slovenije, iz spanja budeč spečo lepico... In Vraz je postal največji slovensko-hrvatski preporoditelj... V Vrazu se je slovanska solidarnost odzvala v polni meri, v drugih, zlasti kranjskih delavcih, samo v odlomkih... (Dr. Prijatelj, str. 145). Preporoditeljske ideje ni nihče bolj razširjal med Slovenci nego Vraz na svojih popotovanjih.“ [Dr. Prijatelj str. 190]. Svoji ožji domovini, kjer se toliko poje, pa je Vraz ostavljal „neminljiv pomnik“ v narodnih melodijah (Beranič, str. 235).

V jezikovnem in stilističnem oziru v knjigi ni vse v redu. Na pr. čitamo na str. 169.: „k bornem kosilcu“; ozir. zaimek „kateri“ se stilistično krivo rabi, tako v stavku (str. 168.): „Povedal jim je imena nabravših se... deklet in žensk, katere sta izpraševala od 4.—9. ure.“ V pravkar navedenem stavku je nerodno rabljen deležnik; slično na str. 173.: „Bolj mu je bila vseč, pripeljavšemu se na koroško stran“; stilistično neslovenski (nekako lätinski) je deležnik v stavku na str. 171.: „Pišoča gosta je prekinil...“ Ni gladek izraz „sorazmerna malenkost“; logično glaje je reči: „stvar, ki je sorazmerno malenkost“. Neumljivo radi besedice „vsled“ je to-le (na str. 172.): „Prišel je bil k njemu pač zaradi njegove zbirke narodnih pesmi, vsled česar je želel priti že l. 1838“ (tri leta prej!). Na str. 164. pa čitamo celo: „Kar osebno ni mogel...“ To niso le pravopisne posebnosti niti tiskovne napake; to sega globlje.

Grafenauer Ivan: Iz Kastelčeve zapuščine. Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi. (Pomnožen in popravljen ponatisk iz „Časa“ 1910. — Ljubljana, 1911. Založila Katoliška Bukvarna. Str. 124. Cena 3 K.) — To je publikacija, kakor jih imamo in prenesemo Slovenci malo. Malo imamo moči, ki bi se mogle baviti s tako podrobnim delom, kakor je to delo Grafenauerjevo, malo pa tudi čitateljev, ki bi se zanimali za publikacije te vrste. Ker ni niti enega niti drugega, za to ni temelja solidnemu napredku. Na koncu študije, ki obsega razne rokopisne varijante Prešernovih pesmi, je v celoti priobčeno pismo, ki ga je l. 1824. pisal Prešeren, jurist, z Dunaja svojim staršem. V tem pismu, ki je deloma bilo že znano, piše Prešeren (izpremenim jezik in pisavo): „Meni je prav zelo žal, da Vam ne morem izpolniti Vašega upanja. Ja, ko bi bil od konca vedel to, kar vem zdaj, izkusil to, kar sem izkusil zdaj, bi gotovo nikoli ne bil videl Dunaja; ali zdaj je prepozno... Sramota, izgubljeni čas, izgubljeni prijatelji, nova zamera mi (hujši) branijo v teologijo nazaj iti, in povem Vam odkritosrčno, da sem trdno sklenil, raje prestati velike težave in vsako reč prej izkusiti nego zapustiti ta stan, ki sem se vanj podal in ki mi je gotovo namenjen...“

Carniola. (Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Mitteilungen des Musealvereines für Krain. Comptes-rendus de l'Association du Musée de Carniole. — Uredniki dr. Jos. Gruen, dr. Jos. Mantuani, dr. Gv. Sajovic. — Zv. 3. in 4. V Ljubljani, 1910. Str. 185—306.) priobčuje petero slovenskih studij in dvoje nemških, v „slovstvu“ pa sedmero slovenskih naznanil in ocen, štiri nemška (vsa štiri prirodoznanskega značaja.)¹⁾ Izmed razprav se tiče starejše zgodovine Komatarjev „Schloßarchiv in Auersperg“ (arhiv. gradivo), novejše politične zgodovine dr. Jos. Tominškov prinos „K političnemu progamu Ant. Auersperga l. 1860.“, politične in kulturne zgodovine Jos. Westrovi „Kulturno zgodovinski paberki iz let 1842.—1849.“ (Škocijan na Dolenjskem), šolske zgodovine Aškerčevo „Ljudsko šolstvo v ljublj. okrožju leta 1910.“, literarne zgodovine Žigonov prispevek „Še nekaj Čopovega“, umetniške zgodovine 18. stoletja pa Steskov „Slikar Andrej Herrlein“. Naša naloga ni, se spuščati v presojo podrobnosti; hočemo iztakniti le par značilnih mest; tako na pr. je vobče zanimivo, kako je bil škocijanski župnik, znani metelčičar Zalokar v skrbeh za moralo svojih župljanov, zlasti deklet, ko se je bližala „železna cesta“, in kako je sodil o vrednosti punta l. 1848. (Bal se je, da bo odsle med velikimi dobrimi bukvami tudi veliko zapeljivih in slabih... da bodo ljudje cerkev in krščanske nauke še bolj

¹⁾ Jako zaslužno je delo dr. Sajovca „Prirodopisni stavki v publikacijah kranjskega Muz. društva do 1910.

zaničevali); svetoval je svojim Škocijancem, naj mirujejo, češ, „kar bodo drugi dosegli, boste tudi vi“. (To zadnje načelo je komodno, a jemlje narodu v družbi narodov pravico do obstanka). — Dr. Tominškov prispevek razkazuje zanimivo činjenico, kako je v navidezno nedolžnih in patriarhalno dobrodušnih opazkah „Novic“ videti odsev jako resne Bleiweisove politične korespondence. Besede Tominškove, češ, o Bleiweisu more izreči sodbo le tisti, kdor ga studira, obsodbi seveda vsakdo, kdor le „mimo gre“, merijo najbrž na tiste, ki presoajo Bleiweisa le po njega razmerju do Prešerna ali Levstika. — G. kustos Pintar razlaga ime „Stična“, češ, to je kraj, kjer se velike množice ljudi stekajo ali sticajo, in tako bi imeli — to pripominjam jaz — v tem imenu na kranjski zemlji — „ilirsko“ obliko. Medj prirodnih ni med Jugoslovani; to bomo morali prej ali slej priznavati vsi.

Steska Viktor: Slikar Andrej Herrlein. (Ponatisk iz „Carniole“ 1910., 8 str.). V tej študiji poroča g. Steska, priznan strokovnjak na tem polju, o Herrleinu, slikarju 18. stoletja, rodом iz Würzburga, ki pa je prebival na Kranjskem. Pri študiji so reproducirane 4 slike Herrleinove, ki jih je fotografiral g. dr. Jos. Cerk.

„Matica Hrvatska“ je za 1. 1910. izdala sledeče knjige: 1. Hrv. Kolo. (Naučno-knjiž. zbornik. VI, 383 str.). 2. Mandić Mihovil dr., Povijest okupacije Bosne in Hercegovine 1878. 3. Slowacki, Lilla Weneda. (Prevod iz poljščine). 4. Bučar Fr. dr., Povijest hrvatske protestantske književnosti. 5. Lisičar M., Pripovijesti. 6. Kumičić E., Začudjeni svatovi. 7. Kučera-Plivelić-Božičević, Noviji električni pojavi i izumi. 8. Dr. Detela Fr., Pegam in Lambergar (skupno z „Matico Slovensko.“) — To je obilen „dar“ v pravem pomenu besede. (Za Slovence članarina 4 K). Oceno knjig prinesemo v prihodnjih številkah.

Juliusz Slowacki: Lilla Weneda. Prevel Julije Benišič. (Izdala „Matica Hrvatska“ kot III. del „Prevodov največjih pesnikov“, 1910). — Prevajalec prične z životopisom Slowackega in nadaljuje s prevodom legendarnega in romantičnega, a obenem največjega dramskega dela pesnikovega „Lille Wenede“. Opisuje se zadnji boj med poštenimi Wenedi in roparskimi Lehiti. Pesnik je napisal svoje delo v verzih, ki so polni gladkobe in zanoša. Prevod je lep.

Milan Pugelj.

Matija Lisičar: Pripovijesti. Izdala Matica Hrvatska kot 314.—315. zvezek Zabavne knjižnice. 1910. — Ta knjiga je zbirka kratkih črtic in novelic, ki so vse gladko pripovedovane, mestoma snovno dobro zaokrožene, mestoma manj dobro, ponekod preveč feljtonske, na drugih krajih zopet prav čedne kabinetne stvarčice, ki pa v celoti dokazujejo, da je njihov avtor kot novelist dosti talentiran. Najboljša je prva „Bolesna savjest“. Pisatelj opisuje dečka, ki je ukradel doma goldinar, a ga je oče kaznoval s tem, da je srebrnjak razbelil v ognju in pritisnil razbeljenega dečku v dlan. Od takrat vlada v njem silen strah pred tatvino. Če sliši, da je kdo kje kradel, se vznemirja in plaka od straha. Zato ga v prvi vrsti dolže vsake tatvine, ali njegova nedolžnost se vselej izkaže. Ko doraste in postane bančni uradnik, zmanjka nekoč v banki večja svota denarja. On se ustrelj zaradi tega, ker se boji suma. Nedolžen je, pa ga mami in mori prirojena bolestna zavest iz mladosti. — Ta snov je zanimiva in izvirna in tudi spretno obdelana. Druge črtice so po vsebini manj originalne, nekatere snovno malenkostne (Jedan akt, Ludi Stojan, Jedan život), nekatere v obdelavi trde in neokretne (Uništeni talenat). Vendar je najti tudi po slabših straneh dobra mesta, ki padajo čitatelju v

oči in mu delajo avtorja prikupnega. Tako je prijetno frazirana v raznih niansah znana zamisel, ki jo opisuje pisatelj v tretji črtici „Lopudska sirotica“. Pripoveduje o dekletu, ki je plavalo vsako noč po morju do svojega ljubljena. Ali morska pot je dolga, kako jo je mogla mladenka zmagati? Lahko to! Delfini so prišli, pa so ji pomagali dalje in jo nesli na svojih hrbtih. Prijazni so bili z njo in so jo vprašali: „Zakaj ne plava tvoj ljubi k tebi? Zakaj nisi na to nikoli mislila?“ — „Ker ga ljubim!“ — odgovarja dekle, pa deli morske valove s svojimi tanenimi rokami.

Matija Lisičar ima svoje lepe strani in svojo bodočnost. „Matica Hrvatska“ je z izdanjem njegovih povesti svojim članom ustregla. Milan Pugelj.

Srkulj S. dr.: Izvori za povijest. I. Izvori za povjest staroga vijeka. (Zagreb, 1910. Naklada piščeva. Str. 128. Cena 1 K 20 h, za dijako 1 K). Izvrstna knjiga! Dobro došla vsakemu kulturnemu človeku, ki rad zre ne le sebe, ampak tudi druge, zato, da bi tem bolje poznal sebe in pravilno presojal razdalje dežel in časov; dobro došla pa zlasti učitelju, ki ve, da se nazorna slika kot tipus vtisne bolj nego cela dolga vrsta dolgočasno se vijočih abstraktnih trditvev ali zgodovinskih dejstev. Memoarji, napisi, podrobne kronike, oglasi, listi so take nazorne slike, barvite, izrazovite. Ali ne vidiš vsega orijenta, živega Babilona, pred seboj, če čitaš pismo babilonskega kralja egiptovskemu kralju in najdeš v njem besede: „Meni in moji hiši, mojemu konju in mojemu vozu, mojim velikašem in moji zemlji služila dobra sreča?“ — Dr. Srkulj, profesor in občinski svetnik v Zagrebu, je storil velekoristno delo, da je izdal te „Izvore“ (Vire) zgodovinske. Pričujoča prva knjiga začenja z egiptovsko zgodovino in končuje z milanskim ediktom. Egipt, Babilon, Indija, Perzija, Grecija in Rim, poganstvo in prvo krščanstvo. Spredi podajemo po tej knjigi 3 sestavke orientalskih „Virov“, ki so pol zgodovina, pol poezija. „Potop sveta“ zanima tem bolj, ker to asirsko-babilonsko pesnitev lahko primerjamo s pripovedovanjem Svetega Pisma. (Pred kratkim so izšli že tudi „Izvori za hrv. povijest“).

Brdarić Radovan: Jeka. (Spljet, Spljetska društvena Tiskara, 1910. Str. 159. Cena K 1-50). Pesmi, mnoge proste prigodnice. Avtor je očitno dijak. Razkriva često politično prostoto. Njegove pesmi so za nič, politični nazori pa omejeni.

Forman Stanislav: Srovnávací čítanka slovanských jazyků. (V Prazi, 1909. V lastnem založništvu. Tiskala tiskarna dr. Ed. Grégra in sina. Str. 110. Cena K 2-50). To knjigo, ki sem jo že omenil v 8. št. „Slovana“ (VIII), je spisal učitelj češkoslovanske trgovinske akademije, tajnik slovanskega kluba in zapriseženi tolmač bolgarskega jezika pri c. kr. višjem deželnem sodišču v Prazi. Zadača njegove „Primerjajoče čitanke slovanskih jezikov“ je, češkoslovanski mladeži podati enoten pregled vseh slovanskih jezikov in vse, kar ji naj bo o slovanskih jezikih znano. Ni ji torej namen, naučiti kogarkoli vseh slovanskih jezikov pasivno ali aktivno — v to svrhu bi bila čisto nedostatno sredstvo —, ampak s svojimi zgledi zbuditi zanimanje za priučevanje tega ali onega slovanskega jezika. Poleg tega naj mladež vidi, „kako izhaja (!) en jezik slovanski iz drugega, da bi zopet izginit v drugem narečju ter se zopet pojavil v podobi drugega književnega jezika slovanskega;“ s tem se mladež sama uveri, „zakaj se Čehoslovčan mora čutiti Slovnanom“. V uvodu je podan pregled slovanskih jezikov z malim zemljevidom slovanskega sveta in s shemo medsebojnega razmerja slovanskih jezikov; na to pridejo — in to je glavni del knjige — primeri za čitanje, za njimi navodilo o izgovoru in naglasu, končno diferencijalen slovarček. V

uvodu navaja pisatelj tudi znamenite slaviste poedinih slovanskih narodov. Pri Slovencih imenuje te-le: Hribar (!?) Jarnik, Juri Japelj, Bl. Kumerdej, Bart. Kopitar, I. Krek (!), Fr. Levstik, M. Murko, Fr. Miklošič, Nachtigal, I. (!) Oblak, Rutar (!), K. Štrekelj, J. Šuman, D. Trestenjak (!), Vodnik in dr.* Kakor se vidi, so navedbe jako pomanjkljive; tudi abecedni red ni umesten pri taki snovi. Pri Srbohrvatih našteva med slavisti sledeče: F. Bulić (?), I. Danić (Daničić?), N. Dusić, Ljudevit Gaj (!), V. Jagić, S. Kardžić (!!), N. Krstić, I. Kuljević-Lakčinski (!), S. Ljubić, M. Medaković, Č. Mijatović, Matković, St. Novaković — tu pa ni niti abecednega reda. Pri zgledih samih pisateljev ni šlo toliko za pisatelja, n. pr. za njegovo znamenitost, kolikor za snov; zato imamo n. pr. pri slovenščini: Oče naš, Bilčevo „Savo“, Gregorčičevo „Moje gosli“, Dav. Trstenjakovo „Materino srce“, Slomškovo „Pravilo modrosti“, Tomšičevo „Gostoljubnost pri Slovanih“, A. Medvedovo „Sredno pot“, S. Jenkovega „Pastirčka“, Levstikovega „Peruna“ in nekaj narodnega blaga. Glavno načelo izbiranja je tu vsekakor krivo; zakaj sto in sto takih zgledov bi se našlo tudi pri pisateljih in v spisih, ki pomenijo i po vsebini kaj. Tudi slovenski tekst ne ustreza vselej današnjemu stanju književnega jezika. Za sestavo take Čitanke bi si bil g. pisatelj moral najti primernih sotrudnikov pri poedinih slovanskih narodih.

Urbanus: Knjiga o lepem vedenju. (V Ljubljani, 1910. Založila Katoliška Bukvarna. Str. 239. Cena 3 K, vezana 4 K). Ni treba človeku biti salonskemu levu niti salonskemu liku brez vsebine, in vendar mora pozdravljati tako knjigo med nami. Iščina je, ki je Slovenci ne bomo premagali, da si človek z vnanjim vedenjem skuje polovico svoje sreče. Vsebine te knjige ne bomo na tanko prešetavali; glavno je njena smer in svrha; s katerimi sredstvi jo kdo doseže, t. j., kako se je vesti prav v tem ali onem slučaju, to je čisto odvisno od raznolikosti slučajev, a paziti je na vedenje vedno.

Higijena (zdravstvenje, zdravilstvo) na kmetih. (Po Ernsta Feltgena knjigi „Landhygiene“ priredil M. Č. — Str. 99. Cena po pošti: 1 K 30 h). To je III. in IV. zvezek „Ljudske knjižnice“, ki jo izdaja gosp. Vekoslav Spindler, urednik v Celju. Take knjižice so za napredek naroda silno potrebne, ker prijemajo njegovo življenje na njega koreninah. Higijena cest, šol, cerkva, gostiln, stanovanj, osebna higijena, higijena v hlevu, nevarnosti, ki grozijo človeku od domačih živali, prva pomoč v sili (kot dodatek) — to je vsebina te knjižice, ki je sicer v glavnem prevod, a se s čisto konkretnimi podatki vedno ozira na slovenske razmere. In te razmere niso vselej najsijajnejše. Nekoč sem se čudil, da tu in tam ne odpirajo oken, in nekdo je rekel: „Ne odpirajo jih zato, da bi — ne okužili vnanjega zraka“. Spričo tega živo priporočamo knjižico, ki jo je okusno opremila „Zadružna tiskarna“ v Krškem.

Spindler Vekoslav: Kolera in kako se je moramo čuvati. (Po hrvatski knjižici dr. Vladimira Vrabčevića. — Ljudska knjižnica, V. zvezek. Celje, 1910. Str. 29. Cena: 20 h. Naroča se pri uredniku g. V. Spindlerju v Celju).

Černič Mirko: Telesni naš postanek, razvoj in konec. (Poljudna znanstvena razprava s slikami. Gorica, 1910. Založil pisatelj. Tiskala „Gor. tiskarna“ A. Gabršček v Gorici. — Str. 80. Cena K 1'60, po pošti K 1'80).

Pipenbacher Jos. dr.: Latinska slovnica. (Po gimnazijskem učnem načrtu z dne 20. marca 1909, št. 116.662 spisal — . Odobrena z odlokom c. kr. ministrstva za bogoslužje in nauk z dne 17. julija 1910 št. 30.117. Cena v platno vezani knjigi 3 K 20 h. V Ljubljani, 1910. Založil L. Schwent-

ner. Natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani). V razdobju 4 let smo dobili Slovenci dve latinski slovnici; 1. 1906. je izšla dr. Tominškova, a sedaj, evo, dr. Pipenbacherjeva. Knjigi sta konkurenca, ne trgovska, ampak stvarna. Mi nismo imeli prilike, praktično preizkusiti Tominškove slovnice; zato se meritorno o razmerju obeh slovnici ne moremo izreči. Tisti, ki so dosle že poučevali po Tominškovi knjigi in bodo letos rabili Pipenbacherjevo, bodo najlaže sodili. Tisk Pipenbacherjeve knjige je jako prikupen.

Baebler Balt.: Kemija in mineralogija za IV. razred realk in za sorodne šole. (S 76 slikami. 1910, Kat. Bukvarna. Str. 160. Cena 2'50 K, vezana 3 K. Ministrsko odobrenje z dne 4. oktobra 1910, št. 41186). Ocena te knjige ne spada v naš list, le to lahko rečemo, da so slov. profesorji v zadnjih letih jako mnogo storili za slovensko srednjo šolo.

GLASBA.

Koncert „Zveze slov. pevskih društev“ dne 4. decembra 1910. „Zveza“ je do letos spala. Ne po krivdi odbora, ki si je večkrat prizadeval, zboljšati naše borne pevske razmere, ampak vsled malomarnosti pevskih društev, ki niso imela do „Zveze“ prav nikakega zaupanja. Vsako društvo hoče biti najboljši in se za „Zvezo“ ne meni. Ko je ta naznanila svoj prvi koncert, je bilo mnogo prav nepotrebnega posmehovanja. — Odbor se tega ni ustrašil in prišlo je do koncerta dne 4. decembra t. l. Sodelovala so vsa ljubljanska pevska društva razen „Ljubljane“, „Žirovnikov zbor“ iz Št. Vida in pevski zbor „Čitalnice“ v Kranju. Ne bo odveč, če presodimo enkrat koncert objektivno. Glasbena Matica ima najboljši material, resno stremljenje po dovršenosti in najboljšega slov. zborovodjo. Ostalih društev delovanje obstoji do današnje dobe v nagrobnicah in podoknicah po leti. S temi razmerami moramo računati in po teh okoliščinah soditi koncert.

„Žirovnikov zbor“ iz Št. Vida je zapel narodno „Se davno mrači“, Adamičevo „Fantu“ in „Lipa“. „Fantu“ je srčkan narodni zborček, „Lipa“ fino čutena pesmica. Obe skoro morata ugajati. Bolje, nego jih je pel „Žirovnikov zbor“, skoro ne moremo zahtevati od pevcev na kmetih. — Pevski zbor „Slavca“ je številen. Če se ne motim, je nastopilo nad 50 pevcev; žal, p e l o jih je komaj nekaj nad polovico. Pevo-vodja g. Sajovic je priden in bi rad. Samo štatiste naj spodi! Aljaževa „Na bregu“ in „Na dan“ sta se mi zdeli semintja preveč razkosani. Neumestni in tudi nelogični presledki so bili na kvar proizvajanju in skladbam samim. Baritonski solo v zadnji pesmi je bil poverjen A. Vouku, ki poje brez šole. — Matičin zbor, o čigar vrlinah smo vsi trdno prepričani, ni bil posebno razpoložen v Gerbičevi „Slanci“. Skladbi sami bi tudi najboljši proizvajanje ne pomoglo do uspeha. Tem bolj pa je ugajal Jenkov „Na moru“. — Jaz sem kot pevovodja „Zvona“ in „Merkurja“ vzel dve novi Adamičevi skladbi, ker je „Zveza“ izrecno želela, da pojejo društva izvirne nove slovenske pesmi. „Vasovalec“ je ljubek, šegav zbor, ki ga bodo naši zbori radi in pogosto uvrstili v svoje sporede. „Ljubici“ pa je težka, toda efektivna kompozicija. „Zvon“ ima nekaj dobrih in pridnih pevcev, tudi „Merkur“ je upoštevanja vreden. Seveda brez rednega pohajanja izkušenj ne gre. — Delavni učitelj Rus je privedel iz Kranja vso svojo pevsko družino. Moški zbor je dober, ženski slabši. Devova „Barčica“ me je razveselila, Adamičeva „Zaman pod oknom“ iznenadila. Zadnja skladba je jako težka. Moškemu zboru je v njej premagati res kočljiva mesta, za to pa odškoduje pristrčna, poezije polna osmeroglasna „Lahko noč“! Resumiram: Matičin zbor poje dovršeno, drugi pojemo tako, kakor m o

re mo po svojih močeh. — Med pevskimi točkami je igrala Filharmonija nekaj točk, med njimi prav čedno Dvořakov Slov. ples v F-duru. Umestno bi bilo, da nam poda Filharmonija enkrat vse Dvořakove plesse, ker razen prej omenjenega in onega v A-duru ali tudi št. 8. v G-molu nismo slišali še ničesar. — G. dr. Pavel Kozina je počastil 70-letnico svojega učitelja Gerbiča s tem, da je zapel par novih slavjenčevih samospevov.

S poročilom sem pri kraju. Pisal sem po pravici. Običajno hvalo naj si pa misli vsak sam. Velika dvorana Narodna je bila premajhna za vse številne poslušalce, ki z odobravanjem niso štedili. Želeti je, da se taki koncerti prirejajo pogosteje, že zato, da bodo naša društva tekmovala in s tem — napredovala. — o — ec.

Novi akordi prinašajo v zadnji številki IX. letnika 8 novih skladb. Urednik sme s ponosom zreti v preteklo dobo, saj se mu je vendar posrečilo, okrog sebe zbrati vse skladatelje, mlade in stare, in ne manjka nam nič drugega, nego moči, ki bi ustvarjeno podajala poslušalcem. Kakor prejšnje, tako je tudi zadnja številka prav mnogovrstna; zdi se mi, kakor bi imel pred seboj spored male muzikalne prireditve. Premerlova 4 glasna, lepo izdelana fuga se začne z lično temo v drugem glasu; v četrtem taktu jo prevzame prvi glas, in sicer za kvinto višji, za tem vstopi četrti glas, za oktavo nižji, in tretji glas konča prvi del. Isto temo obdeluje v drugem delu še enkrat, začnši s 4. glasom, za katerim pride prvi, potem tretji in drugi. Fuga se konča s temo v prvem glasu. Druga kontrapunktna skladba je „Communio“ prof. Dugana. Pisana je za orglje; želeli bi le, da bi imeli dosti organistov, ki bi umeli izvajati to lepo medigro. Gojmir Krek se je popolnoma vmislil v dušo našega Gregorčiča, ker le na ta način mu je bilo mogoče, ustvariti globoko Predsmrtnico. Pesem je pisana za srednji glas in dobremu predavatelju, podprtemu od spretnega spremljevalca, je uspeh zasiguran. Vasilij Mirk, ki se je v enem zadnjih zvezkov predstavil s solospевom „Kateri kerub“ kot fin muzik, objavlja zopet nežni četverospев „Na trgu“. Imamo malo novih četverospevov, ki bi bili ličnejši od Mirkovega. Pevskim zborom, ki imajo dobre in lahke tenorje, bo dobrodošel Adamičev moški zbor: „Pesem o beli hišici.“ Saši Šantlu teče pesem mirno in neprisiljeno. Njegov „Ribnik“ najde gotovo priznanje občinstva. — Navada je, da se najboljše prihrani za konec, a izjema v zadnjem zvezku N. A. potrjuje le pravilo. Gospod urednik in skladatelj mešanega zbora sta nas le dobro potegnili. V glasbeno književni prilogi objavlja g. ravnatelj Gerbič v „Mojih prvih glasbenih početkih“ mično črtico iz svojega življenja. Ko sem prečital članek, sem si mislil, da bi bilo za zgodovinarja zelo hvaležno delo, se obrniti do mož, ki so stali ob zibelci slov. glasbene literature, (Foerster, Gerbič, Jenko), ker bi od njih dobil gotovo boljše sliko, nego mu jo bodo dali stari folijanti. V ostalem je zanimiva uničujoča kritika o repertoarju slov. opere v tekoči seziji. Vendar se bojim, da se ne izvede niti to. K.

SMOTRE.

„**Savremenik**“, mesečnik Društva hrvatskih književnikov (velika osmerka, vsak mesec 4 pole, cena na leto 12 K) je pravkar končal svoj peti letnik. Nastal je pred leti iz opozicije in se dolgo boril z „Glasom Matice Hrvatske“. Sedaj je pa postal že vodilen organ z brezdvomno, in to pozitivno vrednostjo. Ima čisto jasno napredno smer, a se ne giblje kakor pokojna „Hrv. Smotra“ v okviru ene politične skupine. Zmagovit je, ker v kulturi družji, kar je v na-

ravi bilo združeno, dokler ni združitve „pokvarila človeška roka, ki vse pokvari“ — ker stoji na stališču hrvatsko-srbskega kulturnega edinstva in priobčuje spise kakor hrvatskih tako srbskih pisateljev. Že radi tega je „savremenik“, sodoben, moderen. Pozornost zbuja njegova umetniške priloge in reprodukcije umotvorov prvih hrvatskih mojstrov, slikarjev in kiparjev, kakor na pr. Meštrovića. „Savremenik“ je obenem glasilo „Matice Hrvatske“.

„**Slovansky Přeħled**“ je nastopil 13. letnik. Zadnji 2 leti je bil njega urednik, Adolf Černý težko bolan; zato je list te dve leti izhajal manj redno. Zdaj se nam obeta rednejše izhajanje; iz tega smemo — na svoje veselje — sklepati, da je Černý ozdravel. Urednik „Slovana“ se tega iskreno veseli; zakaj smer, ki jo v Slovanstvu zavzema Černý, mu je od nekaj silno simpatična, ker je realno-idealna. „Napredno, do vseh enako pravično naziranje na slovanska vprašanja!“ Do vseh! Do vseh slov. narodov, ki že so! Kdor bi pa hotel ustvarjati nove slov. narode, bi zlo, ki je z njim treba računati, zamenjal z bistveno dobrino. Černý podpira na pr. ustvarjanje „maloruskega naroda“, ki utegne pomnožiti slovanski kaos, in ustvarjanje „beloruskega naroda“ (gl. 3. št. tek. letnika, str. 136). V 1. številki tega letnika donaja „Přeħled“ več prevodov iz hrv. pesnika Silvija Kranjčevića in Máchalovo študijo o Stanku Vrazu (s podobo).

„**Slovansky Turista**“. Časopis ku povzbuzeni slovanske turističke zemelj. — Izhaja dvakrat na mesec, redakcija na Dunaju X, Favoritenstr. 160. Stane na leto 6 K). V 4. številki govori uvodnik o „Baški, češkem morskem kopališču“ na otoku Krku — v Baški se burja krsti, na Reki se poroči, v Trstu umira. Drugi članek govori o Sofiji, češ. poulično življenje se tu že razločuje od ostalega jugoslovanskega, so že preveč čutni sledovi ruskega vpliva. Češka turistika je začela z lepo Gorenjsko in z belo Ljubljano, a še ni dolgo tega, da ji je bil Trst višek, a prišla je cel velik oddelek posvečen „jugoslovanski oblasti“; poroča se o kopališču Ilidže pri Sarajevu, ki je „eden izmed najnovejših in najhvaležnejših ciljev češke turistike“, o Opatiji, o „Potovanju po Dalmaciji“, o postojnski jami, o „Prenočišču za ženske“ v Ljubljani, o Miramaru ter se opozarja na Gorenjsko pod naslovom „Čehi, ne pozablajte na Gorenjsko!“ List prinaša slike iz Baške in paroplovno mapo Kvarnera. — Ljudje božji, kliče „Slovan“ svojim Slovencem, če ne ostajate doma, bodite vendar slovanski turisti, potujte po slovanskih krajih, a najlaže boste potovali po hrvatskosrbskem ozemlju.

„**Slavjanski Glas**“ (Славянски Гласъ), ta od dr. Nik. Bobčeva prekrasno urejvani glasnik Slovanskega Blagotvorniteljnega Društva v Bolgariji sledi že osmo leto z največjo vneto vse pojave vseslovanskega narodnega življenja. Vsaka številka prinaša celo vrsto tehtnih člankov, napisanih od znanih bolgarskih „slavistov“, profesorjev in pisateljev. Posebno zanimiv in bogate vsebine je pa tretji zvezek, ki je izšel ob času in v spomin na Slovanski shod v Sofiji (24.—27. junija st. štetja), s članki na pr.: dr. N. Bobčeva: Ali je doživel polom neoslavizem? — prof. S. S. Bobčeva: O izmeni slovanskih periodnih tiskovin, — ruskega akademika L a m a n s k e g a: Slovanstvo — poseben svet, — prof. kijevskega vseuč. T. D. F l o r i n s k e g a: Slovansko pleme vobče; — J a g i ć a: Slovanski jeziki i. t. d. in s pesnimi Iv. Ivanova in Aškerca (odlomke prevoda „Mi vstajamo“) itd. R. Peterlin — Petruška.

RAZNOTEROSTI.

„Grammatik der slovenischen Sprache“. Kakor čitamo v knjigarskih naznanilih, spiše g. dr. prof. Štrekelj v Gradcu slovensko slovnico za zbirko „Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher“, ki jo izdajata prof. A. Leskien in E. Berneker.

Anketa o slovanski razstavi v Pragi 1. 1913.

Kakor znano, je sofijski vseslovanski shod sklenil, 1. 1913. prirediti v Pragi slovansko umetniško, narodopisno in umetno-obrtno izložbo. S tem naj bi se realiziral del prvotno projektovane obče slovanske razstave. Češki leposlovno-poučni tednik „Maj“ je sedaj otvoril anketo o tem naumu, t. j., hoče poedine slovanske osebnosti s posebnimi vprašalnimi polami povprašati, kako naj bi se priredila in izvršila imenovana razstava, ki bo obsegala tudi literaturo in gledališče. Odgovori bodo dali dobro gradivo dotičnemu komiteju, ki bo imel težko nalogo.

Vrazovo stoletnico so zagrebška kulturna društva obhajala dne 26. in 27. novembra (sobota in nedelja). Proslava Vrazova je bila združena s petdesetletnico dobe, ko se je na zagrebški pozornici zadnjič igralo nemški. Slavnosti so se udeležili tudi odposlanci „Matiče Slovenske“, „Glasbene Matice“, „Akademije“ in ljubljanskega deželnega gledališča. V soboto zvečer se je mislil peti „Zrinjski“, a radi obolelosti enega pevca se je pela „Madame Butterfly“. V nedeljo ob 10. uri je bila v mestni dvorani svečana Akademija, kjer sta govorila prof. dr. Šurmin in dr. Ilešič. Po Akademiji se je na hiši, kjer je Vraz umrl, razkrila spominska plošča, ki jo je oskrbelo agilno društvo „Bratje hrvatskega Zmaja“. Popoldne in zvečer sta bili gledališki predstavi, in sicer sta se zvečer igrali Ogrizovičevi prigodnici, enodejanki: „Slava njima!“ (Ilircem) in „Van s tujincima!“ (iz gledališča); inscenacija je bila sijajna. — Ljubljana se je Vrazove stoletnice spomnila s posebnimi prireditvami dne 10. in 11. dec.; dne 10. dec. popoldne in dne 11. dopoldne so se zastopniki mnogoštevilnih kulturnih društev v plodovitih razgovorih posvetovali o kulturnih razmerah poedinih jugoslovanskih narodov in o njih skupnih interesih. Po tem sestanku je bila Akademija v veliki dvorani „Narodnega doma“; dr. Ilešič je govoril o „ideji slovenskega naroda“; pred govorom je „Glasbena Matiča“ zapela „Naprej zastava Slave“, po govoru pa „Lepo našo domovino“. — Dne 18. decembra je bilo Vrazovo slavlje v Belgradu; udeležila sta se ga tudi minister prosvete Prodanović in bolgarski poslanik Tošev.

Trije zemljevidi v dopolnitev trias-zemljevida

Henrika Hanaua, sestavitejia trias-zemljevida. Zemljevid II. Slovenija (Kartogr. Anstalt G. Freytag & Berndt, Wien, VII, Schottenfeldgasse, 62). Ta zemljevid z nemškim ozir. madžarskim krajepisnim imenovanjem nam daje — Slovenijo, združeno Slovenijo, ki naj bi obsegala vse današnje slovensko ozemlje (s Kočevjem vred) do Drave. Kar je severno od Drave, ni več v Sloveniji, n. pr. vse Slov. Gorice ne. Ta in taka Slovenija naj bi bila posebna upravna enota v okviru „Ilirije“, ki bi bila tretji sestavni del trialistično urejene države. Od kod izvirajo ti zemljevidi in kam merijo, tega mi zemljani nižav ne vemo; toliko pa lahko rečemo, da je predgovor pisan v popolnoma izpačeni slovenščini; n. pr.: „v 16 okrajev, 16 okrajih“. Čehom dopoveduje, „da se je v Avstriji dosedanji zaspani nemški Michel zbudil“, a odloču-

jočim faktorjem svetuje, naj izroči Trident Italiji, ki bi potem vzpostavila posvetno državo papesko.

„Ustanovitev Poverjenstva za očuvanje umetnih in historijskih spomenikov v kraljevinah Hrvatski in Slavoniji“ je odobrena. Član mu je tudi g. J. Barle.

„Geografsko sekcijo in odbor za preiskovanje jam“ je v geološkem poverjenstvu ustanovila zagrebška vlada.

Kuripešič: Slovenec iz Gornjega Grada itd.

Na str. 415. osmega letnika je „Slovan“ priobčil recenzijo tega Kuripešičevega Itinerarija, kjer se imenuje tudi dolenska vas, nemški „Platn“. G. prof. Koštial (Gorica) nam piše: „Tista vas se (slovenski) imenuje Blato; prav blizu nje stoji grad Práproče, nemški Lichtenberg.“

„Die Kultur und das Bildungswesen der Balkanländer“. Tako se zove delo, ki ga je začel izdajati J. F. Dürr v Lipskem. V II. zvezku je „Das bulgarische Bildungswesen. Im Auftrage des kgl. bulgar. Unterrichtsministerium, verfaßt von Dr. W. Nikolčev (VII. + 179).“

Slov.-hrvatski pokret pred češko sodbo. V izvrstno urejani pedagogičski smotri „Pedagogické Rozhledy“ ki ji je glavni urednik znani češki filozof in drž. poslanec Drtina (24. letnik 1. sešitek), poročata F. S. Tichý in M. Hajný o slov.-hrv. pokretu zadnjih let. Tichý omenja najnovejšo odredbo hrv. vlade, ki srednjim šolam (gimnazijam) priporoča čitanje slov. pisateljev, nadalje medsebojno delovanje obeh Matic ter pravi spričo tega: „Ko sem to čital, mi je zavrelo srce. Spomnil sem se na nas in na Slovake. Kako daleč je pri nas do česa sličnega!“ A Hajný piše: „Kadarkoli sem se vrnil s potov po slovanskem jugu, sem prinesel s seboj novo voljo do dela, voljo do življenja. Uprav navdušujoče zanosno deluje na nas, ako vidimo dva slovanska blizu sprijaznjena naroda živeti skupaj v prijateljski slogi...“ Prim. tudi češki „Čas“ z dne 25. dec. 1910.

Slov.-hrvatski pokret pred poljsko sodbo. „Museum“, glasilo poljskega „Tovarištva učiteljev višjih šol“ (okt. 1910, str. 332) poroča o znani odredbi hrvatske vlade o učenju slovanskih jezikov, posebe glede slovenščine ter končuje svoje poročilo z besedami: Ideja bratske vzajemnosti obeh sosednih narodov je zacvela z novim cvetom. (Prim. tudi „Świat Słowiański“ dec. 1910, str. 376.)

K članku „Vrazova Julija“. L. 1837. je med špencerijskimi trgovinami ljubljanskimi trgovina „Ignacij Engler, tudi speditör v Kapucinskem Predmestju, 24.“ To je bil pač Ljubičin mož. Za njim je prišel v Samobor tudi Adolf Engler, istotako trgovec, ter se oženil z Ljubičino sestrično.

Zdi se, da Englerji izprva niso bili Ljubljanci; zakaj ko je l. 1843. Julijin oče prosil Vraza za hrv. napis na njenem grobu, je pisal: „Mein Schwiegersohn Fr. (?) Engler, der seit längerer Zeit sich in Laibach etablirte...“ (Deželić v „Prosveti“ 1900; str. 735.)

NAŠE SLIKE.

S. N. Brasch: Tihó žitje (Umetniška priloga v trobarvnem tisku). — Wachtel (1839): Vrazova Julija (Portret). — Arslanagičev most pri Trebinju (Fotografija). — Dragan Melkus: Zima (Umetniška priloga). — Idila (Po fotografiji. Str. 57). Dragan Melkus: Vinjete (Str. 48., 52., 56.). — V tej številki piinašamo nekaj reprodukcij Melkusovih umotvorov. O Melkusu, hrvatskem slikarju v Oseku, bomo natančneje poročali prihodnjič.

Silkarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hišvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL

LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošičeve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Liubljana

Dvorni trg števil. 3

(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

TOVARNA

POHIŠTVA

POŠTNOHRAN.
KONTO št. 827375
TELEFON št. 58.

IVAN MATHIAN

C. IN KR. DVORNI ZALOŽNIK ARHITEKT ZA NOTRANJŠČINE V LJUBLJANI

Umetno mizarstvo, tapetarstvo, preprogarstvo, kiparstvo in strugarstvo.

Založnik N. V. c. in kr. avstro-ogrske vojne mornarice; c. kr. avstr. drž. železnic; c. kr. priv. južne železnice.

Podjetje za cele oprave stanovanj, hotelov, sanatori, pisarn, toplic itd. — Ceniki in risbe na razpolago.

≡≡≡ Najbolj varno naložen denar ≡≡≡ je v slovenski Mestni hranilnici ljubljanski.

Stanje hranilnih vlog nad
38 milijonov kron.
Rezervni zaklad nad
1 milijon kron.

Za varnost denarja je porok zraven rezervnega zaklada mestna občina ljubljanska z vsem premoženjem in vso svojo davčno močjo. V to hranilnico vlagajo sodišča denar mladoletnih otrok in varovancev ter župnišča cerkveni denar.

Mestna hranilnica ljubljanska obrestuje hranilne vloge po

4¹/₄%

ter pripisuje nevzdržnjene obresti vsakega pol leta h kapitalu. Dne 1. in 16. vloženi denar se obrestuje takoj. Rentni davek od vložnih obresti plačuje hranilnica iz svojega in ga vlagateljem ne zaračuni. Denar se lahko pošilja tudi po pošti. Sprejemajo se tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov kot gotov denar, ne da bi se obrestovanje prenehalo. Posoja se na zemljišča po 3% obresti in proti amortizovanju posojila po najmanj 1/4% na leto. Dolžnik more svoj dolg poplačati tudi poprej, ako to hoče. Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje. Mestna hranilnica izdaja lične domače hranilnike. Priporočamo jih zlasti staršem, da z njimi navajajo otroke k varčnosti. V podporiranje slovenskih trgovcev in obrtnikov upeljala je ta slovenska hranilnica tudi kreditno društvo.

Mestna hranilnica ljubljanska je v lastni palači V PREŠERNOVI, prej Slonovi (Elefantovi) ULICI št. 3.